

Annu Huisman

Metkuissa mukana

Lapsen osallistumista vahvistavien toimintatapojen yhteiskehittämisen tuomat muutokset kuntoutuksen ammattilaisten näkökulmasta

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Fysioterapeutti YAMK

Kuntoutuksen tutkinto-ohjelma

Tutkimuksellinen kehittämistyö

28.11.2017

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Annu Huisman Metkuissa mukana. Lapsen osallistumista vahvistavien toimintatapojen yhteiskehittämisen tuomat muutokset kuntoutuksen ammattilaisten näkökulmasta 37 sivua + 4 liitettä 28.11.2017
Tutkinto	Fysioterapeutti YAMK
Tutkinto-ohjelma	Kuntoutuksen tutkinto-ohjelma
Ohjaaja(t)	Yliopettaja, FT Elisa Mäkinen Yliopettaja, FT Salla Sipari
<p>Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä oli tarkoituksena selvittää lapsen omaan kuntoutukseensa osallistumista vahvistavien uusien toimintatapojen kehittämiseen osallistumisen tuomia muutoksia lasten kuntoutuksen ammattilaisten ajattelu- ja toimintatapoihin. Kehittämistoimintaan osallistumisella tarkoitettiin Metropolia Ammattikorkeakoulun ja Lastensuojelun keskusliiton yhteishankkeena toteuttamaan ja Kelan rahoittamaan LOOK-hankkeeseen (Lapsen oikeus osallistua kuntoutukseensa, lapsen edun arviointi, 2014-2017) ja sen yhteiskehittämiseen osallistumista.</p> <p>Kehittämistyön tutkimuksellinen lähestymistapa oli laadullinen tutkimus. Yksilöllisillä teema-haastatteluilla selvitettiin kehittämistoimintaan osallistuneiden lasten kuntoutuksen ammattilaisten ajattelu- ja toimintatavoissa tapahtunutta muutosta. Sisällönanalyysissä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Muutokset näyttäytyivät lapsilähtöisyyden vahvistumisena sekä asiantuntijuuden vahvistumisena. Lapsilähtöisyyden vahvistumiseen liittyvät muutokset olivat lapsen oikeuksien tiedostamista, lapsen osallistumisen ja osallisuuden merkityksen vahvistamista, lapsen ja perheen näkökulmien vahvistamista, lapsen ja perheen motivaation ja sitoutumisen vahvistamista, sekä valmistautumisen tärkeyden korostamista ja tavoitteen asettamisen selkeytymistä. Asiantuntijuuden vahvistumiseen liittyvät muutokset olivat yhteistoimijuuden lisääntymistä, kuntoutuksen ammattilaisen roolin muutosta, osaamisen vahvistamista, itseluottamuksen ja työtyytyväisyyden vahvistamista, oman työn kehittämistä sekä työyhteisön kehittämistä lapsen osallistumista paremmin tukevaksi.</p> <p>Kehittämistyön tuotoksena syntynyttä kuvausta voidaan hyödyntää LOOK-hankkeen vaikutusten arvioinnissa, kehitettyjen toimintatapojen kouluttamisessa ja siirtämisessä käytäntöön sekä tulevaisuuden kehittämistoiminnan suunnittelussa.</p>	
Avainsanat	Yhteiskehittäminen, lapsen osallistuminen, lasten kuntoutus, lasten kuntoutuksen ammattilaiset

Author(s) Title	Annu Huisman Joining Children's MAP. Changes from rehabilitation professionals point of view after co-developing new procedures supporting the participation of children
Number of Pages Date	37 pages + 4 appendices 28 November 2017
Degree	Master of Health Care
Degree Programme	Rehabilitation
Instructor(s)	Elisa Mäkinen, PhD Principal Lecturer Salla Sipari, PhD Principal Lecturer
<p>The purpose of this development study was to research the change in thinking and working procedures of rehabilitation professionals after participating development process of new procedures strengthening the participation of children. The development process was part of the LOOK project (Child's right to participate in his/her rehabilitation, evaluation of child's interests, 2014-2017) and its co-creational development process. The LOOK project was organized by Metropolia University of Applied Sciences and Central Union for Child Welfare and funded by Kela.</p> <p>The scientific approach of this developmental study was qualitative. The changes in thinking and working procedures of rehabilitation professionals who participated the development process was studied through individual theme interviews. The data was analysed by data-driven content analysis approach. There were changes seen in strengthening the child orientation and professionalism. The changes in the child orientation strengthening included changes in recognizing child's rights, child's participation and complicity, child's and family's views, child's and family's motivation and engagement, importance of preparation and clarifying the goal setting. The changes in professionalism strengthening were increase of shared agency, change in the role of rehabilitation professional, know-how, self-confidence and work satisfaction, development of work and development of organization to support child's participation.</p> <p>The description of this developmental study can be used when evaluating the influences of the LOOK project, in the operationalization of the developed rehabilitation procedures and in the planning of the future development processes.</p>	
Keywords	co-development, child's participation, rehabilitation of children, children's rehabilitation professionals

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lapsen osallistuminen kuntoutukseensa	3
2.1	Lapsen oikeus osallistua kuntoutukseensa	3
2.2	Lapsen osallistuminen	3
2.3	Lapsen kasvuympäristön merkitys	6
3	Yhteiskehittäminen lapsen kuntoutuksessa	7
3.1	Yhteistoimijuus	7
3.2	Kehittämistoimintaan osallistuminen	8
4	Kehittämistyön toimintaympäristö	9
5	Tavoite ja tarkoitus	11
6	Menetelmälliset ratkaisut	11
6.1	Tutkimuksellinen lähestymistapa	11
6.2	Tutkimuksellisen kehittämistyön eteneminen	12
6.3	Tiedontuottajien valinta ja kuvaus	12
6.4	Tutkimusaineiston kerääminen	13
6.5	Aineistosta analyysiksi	14
7	Tulokset	15
7.1	Lapsi- ja perhekeskeisyyden, lapsen oikeuksien ja osallistumisen vahvistuminen	15
7.2	Muutokset asiantuntijuudessa	19
8	Kuvaus ajattelu- ja toimintatapojen muutoksista	25
9	Pohdinta	27
	Lähteet	1
	Liitteet	
	Liite 1. Haastattelun teemat	
	Liite 2. Tiedote lasten kuntoutuksen ammattilaisille	
	Liite 3. Suostumusasiakirja	
	Liite 4. Näyte aineiston analyysistä	

1 Johdanto

Osallistuminen omaa kuntoutustaan ja kuntoutumistaan koskevaan päätöksentekoon, suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin on jokaisen kuntoutujan oikeus. Lapsen ja erityisesti vammaisen lapsen osallistumisen mahdollistuminen on usein riippuvaista lähiäikuisten sekä kuntoutuksen ammattilaisten asenteista ja osaamisesta (Vänskä, Pollari & Sipari 2016; From & Koppinen 2000; Kauppila, Sipari & Suhonen-Polvi 2016). Välineitä osallistumisen toteuttamiseen on olemassa, mutta ne koskevat usein vain yksittäistä osallistumisen osa-aluetta (Vänskä ym. 2016). Erityisesti pienen tai vaikeasti vammaisen lapsen äänen kuuluminen on ollut yhteiskunnassamme heikkoa, ainakin osittain osallistumista mahdollistavien välineiden puuttumisen ja lapsen näkemyksen vähäisen painoarvon vuoksi (Melamies, Pärnä, Heino & Miller 2012: 105). Lapsen oikeus osallistua kuntoutukseensa (LOOK), lapsen edun arviointi on Metropolia ammattikorkeakoulun ja Lastensuojelun keskusliiton yhteishanke, jossa on yhteiskehitetty lapsen osallistumista ja toimijuutta vahvistavia toimintatapoja ja välineitä kuntoutuksessa. Hankkeen kehittämis-toimintaan osallistuneiden lasten kuntoutuksen ammattilaisten kokemukset kehittämis-toimintaan osallistumisen tuomista muutoksista heidän ajattelu- ja toimintatapoihinsa antavat kuvan paitsi hankkeen vaikutuksista, myös tulevaisuuden kehittämisen suunnista.

Yksi näkökulma lapsen osallistumisen tarkasteluun on ekokulttuurinen teoria, joka tarkastelee lapsen ja hänen ympäristönsä välistä suhdetta. Perheen arki ja rutiinit ovat elinympäristöstä tulevien vahvistavien tai heikentävien vaikutusten muokkaamia, ja lisäksi niitä säätelee kunkin perheen oma perhekulttuuri. Perheet nähdään subjekteina, jotka muokkaavat aktiivisesti omaa elämäänsä ja ympäristönsä olosuhteita. Lapsen osallistumista vahvistavien prosessien kehittäminen liittyy ekokulttuurisessa teoriassa ohjattuun osallistumiseen, joka tukee lapsen kehitystä myös sellaisissa tilanteissa ja toiminoissa, joita ei ole tarkoitettu ensisijaisesti oppimistilanteiksi. Ekokulttuurisessa teoriassa arjen toimintatilanteet nähdäänkin olennaisina lapsen kehitystä tukevinä toimintoina. Lapsen osallistuminen on itsessään prosessi, joka kehittää lapsen ymmärrystä. (Määttä – Rantala 2016: 68-81, 204.)

Suomen sosiaali- ja terveysjärjestelmällä on edessään suurien muutosten ja uudelleen-organisoinnin aika. Käynnissä oleva sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisuudistus

asettaa myös kuntoutuskäytänteille ja toimintatavoille kehityshaasteen. Kuntoutumisprosessien toteutumisen tulisi olla saumatonta, jolloin kuntoutuksen sisällä toimivilta tahoilta vaaditaan entistä sujuvampaa yhteistyötä. Kuntoutumisen ja kuntoutustoimenpiteiden yhdistyminen kuntoutujan arkeen ja hänelle tärkeisiin asioihin on tärkeää ja vaatii uudenlaisten kuntoutuksen toimintamallien kehittämistä (Autti-Rämö & Salminen 2016).

Hallitusohjelman kärkihankkeissa sosiaali- ja terveystoimen palveluiden asiakaslähtöisyys ja asiakkaan osallistumisen toimintamallin luominen nostetaan tärkeiksi lähivuosien kehittämisen kohteiksi. Lapsi- ja perhepalveluiden kehittämistoimenpiteissä tavoitellaan toimintakulttuuria, jossa lapsen oikeudet toteutuisivat paremmin päätöksenteossa ja palveluissa. Lasten kanssa työskentelevien ammattihenkilöiden työvälineitä tulee kehittää uudistettavaa toimintakulttuuria vastaavaksi (Valtioneuvosto 2016). Suomen vammaislainsäädännön uudistamista pohtineessa työryhmässä yhdeksi lainuudistuksen tärkeäksi tehtäväksi kuvataan lapsen näkemyksen kunnioittaminen ja oikeus osallistua sosiaali- ja terveystoimen palveluidensa päätöksentekoon. Erityisen huomion kohteiksi mainitaan lapsen iän ja kehitystason mukainen tuen tarve ja kommunikaatiomenetelmät, jotta lasta todella voidaan kuulla läpi koko palveluprosessin. (STM 2015: 21).

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena on kuvata, mitä muutosta LOOK-hankkeessa tapahtuneeseen uusien toimintatapojen kehittämiseen osallistuminen on tuonut lasten kuntoutuksen ammattilaisten ajattelu- ja toimintatapoihin lapsen omaan kuntoutukseensa osallistumisen vahvistamiseksi.

2 Lapsen osallistuminen kuntoutukseensa

2.1 Lapsen oikeus osallistua kuntoutukseensa

YK:n lasten oikeuksien julistus velvoittaa jäsenvaltioita turvaamaan lapsen oikeus ilmaista oma mielipiteensä itseään koskevissa asioissa (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista). YK:n lapsen oikeuksien komitea on tarkentanut vammaisten lasten oikeuksia seuraavasti:

Useimmissa tapauksissa aikuiset tekevät vammaisia lapsia koskevat päätökset, jolloin lapset itse jäävät prosessin ulkopuolelle. On äärimmäisen tärkeää, että vammaisia lapsia kuullaan kaikissa heitä koskevissa asioissa ja että heidän mielipiteensä otetaan huomioon heidän kehittyvien kykyjensä mukaisesti. Takaa sen, että päätökset ja toiminta kohdistuvat nimenomaan heidän tarpeisiinsa ja toiveisiinsa. Lasten tulisi antaa käyttää niitä viestintätapoja, joilla he luontevimmin pystyvät ilmaisemaan mielipiteensä. Lisäksi sopimusvaltioiden tulisi tukea perheiden ja ammattihenkilöstön kouluttamista siihen, että he yhä paremmin osaisivat edistää ja kunnioittaa lasten kehittyviä kykyjä antamalla heidän vähitellen tehdä yhä enemmän omaa elämäänsä koskevia päätöksiä.
(Lapsen oikeuksien komitea, CRC, 2006)

Myös Suomen perustuslaissa määritetään oikeus osallistua oman elinympäristönsä kehittämiseen kaikille kuuluvaksi oikeudeksi. Lapsen oikeuksista määritellään vielä erikseen seuraavaa:

Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.
(Suomen perustuslaki, 2 luku, 6 §)

Suomi on koko maailman tilanteeseen verraten lapselle turvallinen ja tasa-arvoinen maa elää. Tarvitaan kuitenkin tutkimusta ja uusien toimintatapojen ja osallistumisen välineiden kehittämistä, jotta lapsen oikeus osallistua omaa elämäänsä koskevaan päätöksentekoon ja kuntoutukseensa toteutuisi.

2.2 Lapsen osallistuminen

Keskeinen asia lapsen kuntoutuksen tarpeen ja tavoitteiden määrittelyssä on lapsen toimintakyvyn kuvaus ja siinä erityisesti lapsen osallistuminen kotona, koulussa ja lapsen omissa yhteisöissä. Osallistuminen määritellään lapsen osallisuutena elämäntilanteisiin kansainvälisen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden (International Classification of Functioning, Disability and Health) luokituksen mukaisesti (ks. WHO 2004; THL 2004). Lapsen osallistumista voidaan tarkastella yhtäältä osallistumisena ammattilaisten toteuttamaan kuntoutukseen tai lapselle itselleen merkitykselliseen toimintaan omassa

arjessaan ja ympäristössään. (Sipari, Vänskä & Pollari 2017: 15.) Tässä tutkimuksellisesti kehittämistyössä lapsen osallistumista tarkastellaan osallistumisena omaan kuntoutukseensa. Vain lapsen osallistuessa oman kuntoutuksensa suunnitteluun, toteutukseen ja päätöksentekoon voi lapsen omien tavoitteiden mukainen oppiminen mahdollistua. (Kauppila ym. 2016). Järvikosken ym. (2009) tutkimuksessa vain viidesosa Kelan vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta saaneiden lasten vanhemmista koki lapsen oman mielipiteen tulleen erittäin hyvin huomioiduksi kuntoutussuunnitelman teossa (Järvikoski, Hokkanen & Härkäpää 2009: 256). Lapsen tarpeiden välittyminen ja lapsen kuumeminen kuntoutusprosessissa ovat hankalasti arvioitavia asioita, ja sen vuoksi niitä vahvistaville ja arviointia selkeyttävälle välineille ja toimintatavoille on tarvetta (ks. Järvikoski ym. 2009: 279). Kehittämällä kuntoutuksen toimintatapoja ja välineitä lapsen osallistumista vahvistaviksi voidaan vahvistaa myös lapsen kuntoutumista ja siten hänen osallistumistaan itselleen merkityksellisiin arjen toimintoihin.

Lapsen osallistumista käsiteltäessä lapsi ymmärretään aktiivisena toimijana ja oman elämänsä rakentajana (ks. Mikkola 2009: 43). Lapsen toimijuus rakentuu lapsen osallistuessa hänelle mielekkääseen toimintaan ja ollessaan vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Kuntoutuksessa lapsen toimijuutta voidaan tukea selvittämällä lapsen omia ajatuksia ja hänen mielekkääksi kokemiaan asioita. Lapsen toimijuutta vahvistamalla voidaan vahvistaa myös hänen toimintaan motivoitumistaan sekä tavoitteellista kehitystään. (Launiainen & Sipari 2011.) Lapsen toimijuus mahdollistaa lapsen osallistumista (From & Koppinen 2012).

Lapsen osallistumisen edellytykset muodostuvat lapseen, hänen perheeseensä sekä ympäristöön liittyvistä tekijöistä. Lapseen liittyvistä tekijöistä osallistumisen edellytyksiin vaikuttavat yksilölliset ominaisuudet, kuten ikä, sukupuoli, fyysinen toimintakyky, kognitiiviset ja kommunikointiin liittyvät taidot, emotionaaliset ja käyttäytymiseen liittyvät taidot sekä mielenkiinnon kohteet. (Kang, Palisano, King & Chiarello 2014.) Toimijuutta tarkastellut Jyrkämä (2013) määrittää toimijuuden edellytyksiin vaikuttaviksi koordinaateiksi yksilöllisistä ominaisuuksista mm. iän, sukupuolen, kulttuurisen taustan ja sosioekonomisen aseman (Jyrkämä 2013: 423-424). Perheen sosioekonominen status, perheen toimintaympäristö ja toimintatavat sekä aktiviteettiorientaatio vaikuttavat osallistumisen edellytyksiin. Yksilötekijöiden lisäksi lapsen osallistumisen määrään ja siitä nauttimiseen vaikuttavat vahvasti myös ympäristötekijät (Anaby ym. 2016, Rosenberg ym. 2011, Kang ym. 2014). Ympäristöön liittyvistä tekijöistä fyysiset, sosiaaliset ja asenteelliset ominai-

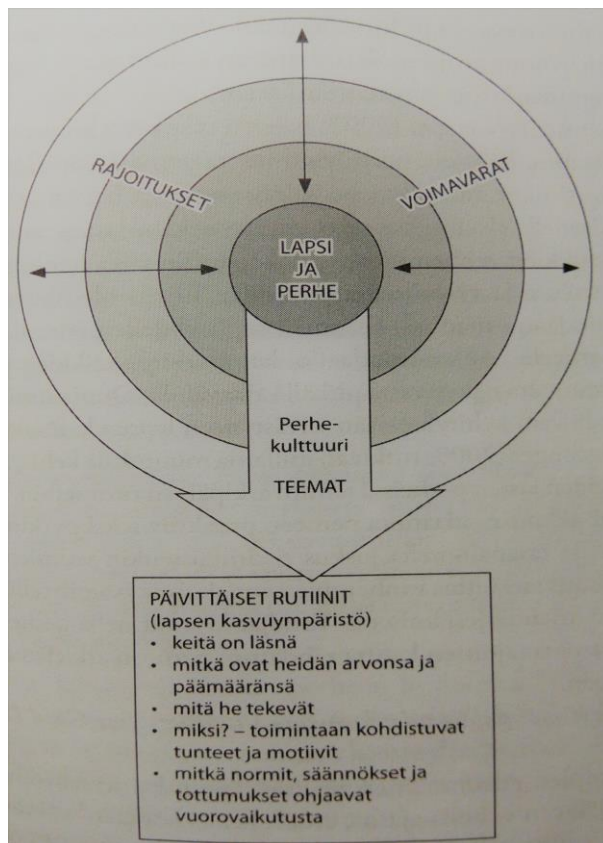
suudet sekä palveluiden saatavuus, toimivuus ja soveltuvuus ovat osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä. (Kang ym. 2014.) Kuntoutusorganisaation rakenteiden tulee mahdollistaa lapsen vaikuttaminen: lapsi nähdään asiakkaana, toiminnassa on riittävästi aikaa kuunnella lasta sekä arvot ja päätökset pohjaavat moninaisuuden ja lasten näkökulmien kunnioittamiselle (Olli ym. 2012).

Myös lapsen osallistumista mahdollistavat toimintatavat muodostuvat lapseen, hänen perheeseensä sekä ympäristöön liittyvistä tekijöistä. Lapsen osallistumista mahdollistavien toimintatapojen lapseen liittyvät tekijät ovat lapsen yhteisöön kuulumisen tunne, lapsen tarpeellisuuden tunne ja onnistumisen kokemukset, lapsen valmistelu tilanteeseen, tilanteiden tunnistettavuus, asioiden selvittäminen lapselle, lapselta itseltään kysyminen sekä lapsen mahdollisuus kertoa itse näkemyksensä, vaikuttaa ja päättää asioista (Axelsson ym. 2014). Perheeseen ja ympäristöön liittyviä toimintatapoja ovat aktiviteetin muokkaaminen soveltuvaksi ja lasta miellyttäväksi, lapsen tunteminen hyvin lapsen tahdon ja tarpeiden tulkinnan sekä osallistumisen tukemisen mahdollistumiseksi sekä lapsen läheisten positiivinen suhtautuminen ja sitoutuminen lapsen osallistumisen mahdollistamiseen ja mahdollisuuksien tunnistamiseen (Axelsson ym. 2014). Palisano ym. (2012) määrittivät osallistumista tukevan terapian toimintatapoja, ja sen edellytyksiä olivat tavoitteellisuus, perhelähtöisyys, yhteistoiminnallisuus, voimavaralähtöisyys, ekologisuus sekä se, että terapian strategia on itsemääräämisoikeuteen perustuva ja ongelmanratkaisua tukeva (Palisano ym. 2012).

Lapsen osallistumisen vahvistaminen vaatii lapsen osallistumisen näkemistä prosessina eikä erillisenä toimenpiteenä (Franklin & Sloper 2009). Lapsilähtöisten toimintatapojen oppiminen, erilaisten kommunikointikeinojen hallinta ja lapsen ottaminen mukaan päätöksentekoon vaativat ammattilaisilta asenteellista muutosta ja kouluttautumista (Cavet & Sloper 2004, Olli ym. 2012). Osallistumisen vahvistumiseksi ammattilaisten on informoitava lasta, vanhempia ja ympäristöä riittävästi (Cavet & Sloper 2004, Palisano ym. 2012). Motivaatio ja kuntoutuksen mielekkyyttä syntyvät vain, jos tavoitteet ovat omakohtaisia eli lähtöisin kuntoutujan omasta elämästä (Härkäpää, Valkonen & Järvikoski 2016). Kuitenkin Järvikosken ym. (2009) mukaan terapeutit käyttävät melko harvoin kuntoutujaa osallistavia lähestymistapoja tavoitteiden asettelussa (Järvikoski ym. 2009: 24). Lapsen osallistumisen mahdollistumiseksi kuntoutuksen ammattilaisten tulee tiedostaa ja tehdä myös lapsi ja perhe tietoiseksi osallistumisen mahdollisuuksista ja keinoista (Andersen & Dolva 2015).

2.3 Lapsen kasvu ympäristön merkitys

Lapsen osallistumista tarkasteltaessa olennaista on huomioida lapsen kasvu ympäristön vaikutus lapsen elämään. Ekologisten lähestymistapojen mukaan lapsi oppii ja kehittyy vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Ekokulttuurinen teoria kuvaa lapsen kehittymisen tukemista hänen kasvu ympäristönsä ja lähi-ihmistensä toiminnan kautta. Lapsen kohdalla tärkein oppimisympäristö on oma perhe, jonka toimintakulttuuri vaikuttaa lapsen kehitykseen. Kuntoutuksen suhteen oleellista on ymmärtää lapsen oppimisen tapahtuvan vuorovaikutuksessa oman perheen kanssa arjen toiminnoissa ja oman perhekulttuurin puitteissa. Kuntoutuksen ammattilaiset voivat tukea perhettä arjen järjestämisessä kuntoutumista tukevaksi tämän perhekulttuurin puitteissa. (Kauppila ym. 2016.) Ekokulttuurisen teorian mukaan arvioimalla lapsen kasvu ympäristöä: ketkä ovat läsnä ja mitkä ovat heidän arvonsa ja päämääränsä, voidaan tukea lapsen kehityksen kannalta olennaisia asioita (Määttä & Rantala 2016: 70-71, 75, 80).

Kuvio 1. Ekokulttuurinen malli (Määttä & Rantala 2016: 75)

Lapsen arjessa on valtavasti mahdollisuuksia vuorovaikutus- ja arjen toimintojen harjoittelulle, joita millään yksittäisellä terapialla ei voida saavuttaa (Määttä 1999: 79; Melamies ym. 2012: 108).

3 Yhteiskehittäminen lapsen kuntoutuksessa

3.1 Yhteistoimijuus

Kuntoutuksen ammattilaisten ja lapsen lähiaikuisten asenteet ovat keskeisimpiä lapsen osallistumiseen vaikuttavista toimintatavoista. Lapsilähtöisyys sekä lapsen kuunteleminen ja mielipiteiden arvostaminen ovat kuntoutustyön lähtökohtia. (Vänskä ym. 2016; From & Koppinen 2000, Kauppila ym. 2016). Ammattilaisten asenteiden lisäksi myös työskentelyn välineiden tulisi olla lapsen autonomiaa ja kuulluksi tulemistä tukevia (From & Koppinen 2000). Lapsen osallistumisen vahvistumiseksi ja oikeuksien toteutumiseksi tarvitaan kuntoutusammattilaisten välistä neuvottelua sekä dialogia ammattilaisten ja lapsen sekä hänen perheensä kanssa. Lapsen osallistuva kumppanuus aikuisten ja ammattilaisten kanssa vaatii ammattilaisilta herkkyyttä ja monipuolista osaamista, jotta lapsen yksilölliset osallistumisen mahdollisuudet voidaan tunnistaa. (Vänskä ym. 2016.) Yhteistyö koko kuntoutujan yhteistyöverkoston kanssa on tärkeää. Kuntoutumista voidaan kuvata tavoitteellisena prosessina, jonka onnistuminen edellyttää asiakkaan osallisuuden lisäksi koko verkoston yhteistyötä ja rajapintoja ylittäviä toimintatapoja (Vanhala, Niemi & Ylinen 2016).

Vanhemmat tuntevat oman lapsensa ja perheensä toimintakulttuurin parhaiten. Kuntoutuksen asiantuntijoilla puolestaan on sellaista erityisosaamista, jota kehityksessään poikkeavan lapsen vanhemmuudessa tarvitaan. Hyvin toimivalla ja tasavertaisella yhteistyöllä saadaan kaikkien näkemykset ja olennainen tieto käyttöön. (Tonttila 2006: 27.) Lapsen kasvulle ja kehitykselle olennaista on yhteisen ymmärryksen löytäminen lapsen toimijuudesta ja lapsen kohtaamisen tavoista (Launiainen & Sipari 2011: 35).

Kaikessa yhteistoiminnassa vuorovaikutuksen tulee olla dialogista ja mahdollistaa yhteisten tavoitteiden asettamisen ja yhteisten toimintatapojen miettimisen (Määttä & Rantala 2016:156). Yhteistoimijuus rakentuu yhteistoiminnan käsitteestä, joka liittyy kuntoutuksessa viimeisten vuosikymmenten aikana näkyvissä olleeseen muutokseen yksilöasiantuntijuudesta kohti yhteisöasiantuntijuutta ja verkostomaista työskentelyä (Sipari 2008: 12). Yhteistoiminnassa on tärkeää muodostaa keskustellen yhteinen käsitys toiminnan päämääristä ja tavoitteista. Yhteistoiminnalla voidaan määrittää yhteinen toimintakonsepti, joka määrittelee toiminnan sisällön (mitä tehdään), toimintaperiaatteet (miten) sekä ohjaavat arvot ja perusteet (miksi). (Sipari 2008: 115-117, 119-121.)

Yhteistoimijuus lapsen kuntoutuksessa tarkoittaa asiantuntijaverkoston, lapsen ja hänen perheensä tasavertaista kumppanuutta lapsen toimijuutta ja osallistumista vahvistaen. Yhteistoimijuuden avulla lapsen arjen tarpeiden kuvaaminen ja kuntoutuksen tavoitteiden rakentuminen mahdollistuvat lapsilähtöisesti. Yhteiset käytänteet ja jaettu toimintakulttuuri vahvistavat lapsen osallistumista ja toimijuutta sekä arjessa että ammattilaisten määrittämässä kuntoutuskäytänteissä. (Vänskä ym. 2016: 22-23, 38-39.) An ja Palisano (2014) ovat tutkineet perheen ja kuntoutuksen ammattilaisten yhteistoimijuutta ja kehittäneet nelivaiheisen palvelumallin yhteistoimijuuden viemiseksi käytäntöön. Yhteistoimijuus perustuu heidän mukaansa perheen tunnistamiin tarpeisiin, vastuun jakamiseen sekä perheen voimaantumiseen. Yhteistoimijuuden käytäntöön viemisen neljä vaihetta ovat 1) yhteisesti hyväksytyt tavoitteet, 2) jaettu suunnittelu, 3) jaettu implementointi eli toteutus ja 4) jaettu arviointi. (An & Palisano 2014; Vänskä ym. 2016: 24.)

3.2 Kehittämistoimintaan osallistuminen

Lapsen osallistumisen mahdollistumiseksi tarvitaan vahvaa lapsen sekä hänen lähi- ja asiantuntijaverkostoidensa yhteistoimijuutta (Vanhala 2016b). Siksi myös lapsen osallistumista vahvistavien toimintatapojen kehittämisessä yhteistoiminnallisuus ja kehittäjäkumppanuus ovat välttämättömiä. Kehittämistoiminnan kannalta tärkeää on se, että kehittämiseen osallistuvat ne, joiden elämään kehittämisen kohteena oleva toiminta liittyy (Toikko & Rantanen 2009: 95-96). Näin ollen kuntoutuksen kehittämisen kannalta lasten kuntoutuksen ammattilaisten tuleekin olla oikeutettuja osallistumaan oman työnsä ja työtapojensa kehittämiseen. Kehittäjäkumppanuudessa tutkijat, kehittäjät, käyttäjät ja toimijat ovat kaikki tasavertaisessa asemassa toisiinsa nähden. Kaikki toimijat osallistuvat saman kohteen kehittämiseen, kukin omista lähtökohdistaan käsin, ja luovat yhteisen ymmärryksen aiheesta. Aktiivinen osallistuminen kehittämistoimintaan onnistuu vain avoimen vuorovaikutuksen kautta, jolloin dialogi on vastavuoroista ja prosessimaisesti rakentuvaa (ks. Toikko & Rantanen 2009: 91-93.)

Toikko ja Rantanen (2009) tarkastelevat käyttäjä- ja toimijälähtöistä kehittämistoimintaa neljän eri suunnan mukaan: 1) käyttäjä- ja toimijälähtöisyydellä voidaan tavoitella käyttäjien ja toimijoiden maailman ymmärtämistä, 2) käyttäjät ja toimijat voivat osallistua kehittämistoimintaan, 3) käyttäjät ja toimijat nähdään tasavertaisina kehittäjinä ja 4) käyttäjät ja toimijat ovat kehittämisprosessin päämiehiä, ”omistavat kehittämisprosessin” (Toikko & Rantanen 2009: 95-98). Saman suuntaisesti hahmottuvat Turjan (2010) mukaan myös Arnsteinin vuonna 1969 kehittämät osallistumisen tikkaat (A Ladder of Citizen

Participation), joissa kansalaisten osallistumisen mahdollisuuksia päätöksentekoon kuvataan tikapuilla, joiden jokainen askelma joko lisää tai vähentää kansalaisen valtaa ja osallistumista riippuen edetäänkö ylös vai alaspäin. Tikkaiden askelmilla edetään alimpien askelmien kansalaisten manipuloinnista ja holhouksesta näennäisen osallistumisen kautta kansalaisten voimaantumiseen ja valtaan. (Turja 2010.)

Kehittämistoiminta on aina riippuvaista aktiivisesti osallistuvista ihmisistä ja vuorovaikutuksesta. Käyttäjien ja toimijoiden osallistuminen kehittämiseen nähdään välttämättömänä, ja kehittämisprosessin tavoitteet ja tulokset muodostuvat yhteisen prosessin aikana. Kehittämistoiminnassa kokeilevan toiminnan jälkeen käyttäjiltä ja toimijoilta kerätään subjektiivista palautetta kokemuksistaan, ja samalla saadaan käyttäjien ja toimijoiden hiljainen tieto näkyväksi (Toikko & Rantanen 2009: 97, 99-100). Kehittäjäkumppanuuteen perustuva yhteiskehittäminen on toimijoiden yhteinen oppimisprosessi, joka tuottaa uusien toimintojen ja välineiden lisäksi kollektiivista älykkyyttä (Sipari, Mäkinen & Paalasmaa 2014).

Ihmisen oppimista voidaan hahmottaa 1) tiedonhankinnan, 2) osallistumisen ja 3) tiedonluomisen vertauskuvien kautta (Paavola & Hakkarainen 2009). Kun kehittäjäkumppanuutta ja yhteiskehittämistä tarkastellaan toimijoiden yhteisenä oppimisprosessina, ei oppiminen näyttäydy pelkkänä monologisena tiedon hankkimisena tai edes dialogisena osallistumisen kautta tapahtuvana oppimisprosessina, vaan tiedon luomisena ja *trialogisena oppimisena*. Trialogisessa oppimisessa vuorovaikutus tapahtuu yhteisten välittävien kohteiden (kuten tässä lasten kuntoutuksen toimintatavat) kautta, kehittämällä näitä yhdessä työstettäviä asioita vaiheittain. Trialogisessa lähestymistavassa korostetaan työskentelyä monimutkaisten ongelmien parissa, joka vaatii monialaista yhteistyötä. Kuntoutus on ilmiönä juuri tällainen, jatkuvasti muuttuva ja kompleksinen. Kohteiden kehittäminen yhdessä vaatii sekä yksilöiden osallistumista että yhteisöllistä sitoutumista kehittämiseen. (ks. Paavola & Hakkarainen 2009; Muukkonen & Bauters 2011; Sipari & Mäkinen 2012.)

4 Kehittämistyön toimintaympäristö

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä kehittämistoimintaan osallistumisella tarkoitetaan seuraavaksi tarkemmin kuvattuun LOOK-hankkeeseen ja sen kehittämistoimintaan osallistumista. Osallistuminen on voinut olla osallistumista koko hankkeen kehittä-

misprosessiin tai sen yksittäisiin osiin. Hankkeen kehittämistoimintaan osallistuneet lasten kuntoutuksen ammattilaiset ovat saaneet hankkeen aikana tietoa ja koulutusta edellisessä kappaleessa kuvatuista hankkeesta kehitettävistä lapsen osallistumista vahvistavista menetelmistä ja toimintatavoista. Hankkeessa kehittämistoimintaan on voinut osallistua erilaisissa kehittämis- ja koulutustilaisuuksissa, joissa on käytetty erilaisia yhteistoiminnallisen kehittämisen työtapoja. Osallistujat ovat sen jälkeen ottaneet kehitettäviä toimintatapoja ja välineitä kokeiltavaksi käytännön kuntoutustyössään.

Metropolia ammattikorkeakoulu toteutti yhteistyössä Lastensuojelun keskusliiton kanssa kolmivuotisen (2014-2017) hankkeen, Lapsen oikeus osallistua kuntoutukseensa, lapsen edun arviointi (LOOK-hanke). Hankkeen rahoittajana oli KELA, ja sen kehittäjäkumppaneina toimi pääkaupunkiseudun kuntoutusyrityksiä. Hankkeen aikana kehitettiin lapsen osallistumista ja toimijuutta sekä lapsen, perheen ja lähitoimijoiden yhteistoimijuutta sekä lapsen edun arviointia tukevia välineitä ja toimintatapoja. Hankkeessa toteutettiin systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä kerättiin tietoa lapsilta, vanhemmilta ja lasten kuntoutuksen ammattilaisilta olemassa olevista kuntoutuksen hyvistä käytänteistä sekä kehittämistarpeista (Vänskä ym. 2016). Saatujen tietojen avulla yhteiskeitettiin välineitä ja toimintatapoja, joita koekäytettiin yhteistyöyritysten kanssa ja kehitettiin edelleen hankkeen aikana.

Hankkeen alussa toteutetun systemaattisen kirjallisuuskatsauksen sekä lasten, vanhempien ja lasten kuntoutuksen ammattilaisten haastatteluilla kerätyn tiedon avulla hankkeelle tunnistettiin kolme kehityssuuntaa: lapselle merkityksellinen toiminta arjessa, lapsen osallistumisen arviointi sekä yhteistoiminnallinen verkostoneuvottelu tavoitteiden asettelussa ja arvioinnissa. (Vänskä ym. 2016.)

Hankkeessa järjestettiin seminaareja, koulutuksia ja kehittämistilaisuuksia, joissa välineitä yhteiskeitettiin ja joihin osallistuneet lasten kuntoutuksen ammattilaiset ottivat yhteiskehittämisprosessissa olleita välineitä ja toimintatapoja kokeiltavaksi ja edelleen kehitettäväksi omassa työssään. Hankkeen kehittämistoiminnan tuloksena on julkaistu *Lapsen Metkut* (Merkityksellinen toiminta kuntoutumisessa), joka sisältää kolme toimintatapaa lapsen osallistumisen vahvistamiseksi kuntoutusprosessissa: Metku-kirjan, Metku-neuvottelun ja Metku-muistion. Metku-kirja on väline lapselle merkityksellisen toiminnan kuvaukseen, Metku-neuvottelu on vastavuoroisen neuvottelun väline ja Metku-muistio on väline lapselle merkityksellisen toiminnan mahdollistamiseksi. Metkut ovat yh-

teistoiminnallisesti käytettäviä, joustavia ja mahdollistavat lapsen, perheen ja ammattilaisen valmistautumisen lapsen hyvän kuntoutusprosessin suunnitteluun toteutuksen ja arviointiin. Hankkeessa kehitetyt välineet on julkaistu e-julkaisuna. (Sipari ym. 2017.)

5 Tavoite ja tarkoitus

Työn tarkoituksena oli kuvata, mitä muutosta LOOK-hankkeessa tapahtuneeseen uusien toimintatapojen kehittämiseen osallistuminen on tuonut kuntoutuksen ammattilaisten ajattelu- ja toimintatapoihin. Työn tavoitteena oli lapsen omaan kuntoutukseensa osallistumisen vahvistaminen.

Kehittämistehtävänä oli kuvata, mitä muutosta LOOK-hankkeessa tapahtuneeseen uusien toimintatapojen kehittämiseen osallistuminen on tuonut lasten kuntoutuksen ammattilaisten ajattelu- ja toimintatapoihin lapsen omaan kuntoutukseensa osallistumisen vahvistamiseksi

Tuotoksena syntyi kuvaus lapsen omaan kuntoutukseensa osallistumista vahvistavien uusien toimintatapojen kehittämiseen osallistumisen tuomasta muutoksesta lasten kuntoutuksen ammattilaisten ajattelu- ja toimintatapoihin. Toimintaympäristön kannalta tuloksia voidaan hyödyntää hankkeen vaikutusten arvioinnissa.

6 Menetelmälliset ratkaisut

6.1 Tutkimuksellinen lähestymistapa

Kehittämistyön tutkimuksellisenä lähestymistapana on laadullinen tutkimus. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista ja todellisissa tilanteissa tapahtuvaa tiedon hankintaa. Tutkimus kohdistuu tiedon laatuun ja merkityksiin, jolloin aineiston hankinnassa käytetään metodeja, joiden avulla tutkittavien henkilökohtaiset näkökulmat pääsevät esille. Myös aineiston tulkinnessa tapauksia käsitellään ainutlaatuisina. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013: 160-165.) Laadullisen tutkimuksen tarkastelun kohteena olevat merkitykset ovat sosiaalisia, ja ihmisten välisistä suhteista muodostuvat merkityskokonaisuudet ilmenevät toimintana, ajatuksina ja päämäärinä. Tavoitteena on kerätä ihmisten omia kuvauksia kokemastaan todellisuudesta, ja näiden kuvausten oletetaan sisältävän ihmiselle itselleen tärkeitä ja merkityksellisiä asioita. (Vilkkä 2005).

Laadullista tutkimusta voidaan kuvata myös ymmärtäväksi tutkimukseksi, sillä tiedonintressinä on saada tietoa, joka auttaa asian tai ilmiön ymmärtämisessä. Ihmisen toimintaa pyritään selittämään ihmisen toimintaa koskevien päämäärien ymmärtämisen avulla. Ymmärtäminen tarkoittaa niiden merkitysten ymmärtämistä, joita ihmiset toiminnalleen antavat. (Vilka 2005).

6.2 Tutkimuksellisen kehittämistyön eteneminen

Kehittämistyön tarve lähti LOOK-hankkeen tarpeesta kuvata hankkeen kehittämistoimintaan osallistuvien lasten kuntoutuksen ammattilaisten ajattelu- ja toimintatapojen muutoksia. Seuraavassa on kuvattu kehittämistyön etenemistä ja aikataulua (Taulukko 1).

Taulukko 1 Kehittämistyön eteneminen ja aikataulu

Aika	Kehittämisen vaihe
10/2016	Yhteistyön aloittaminen
11/2016	Kehittämistyön tarpeen kartoitus
12/2016-02/2017	Tutkimussuunnitelman tekeminen
03/2017	Tiedote lasten kuntoutuksen ammattilaisille
03-04/2017	Tiedontuottajien kutsuminen puhelimitse, haastatteluiden sopiminen
04-05/2017	Aineiston kerääminen (teemahaastattelut)
05-07/2017	Aineiston litterointi
07-10/2017	Aineiston analyysi ja tulokset
07-11/2017	Kehittämistyön raportti

Kehittämistyö käynnistyi syksyllä 2016 yhteistyössä LOOK-hankkeen hanketoimijoiden kanssa. Eteneminen tapahtui tutkimussuunnitelman mukaisesti.

6.3 Tiedontuottajien valinta ja kuvaus

Tiedontuottajiksi kutsuttiin LOOK-hankkeessa ja sen kehittämistoiminnassa mukana olleet lasten kuntoutuksen ammattilaiset, jotka saivat hankkeen aikana tietoa ja koulutusta hankkeessa kehitettävistä lapsen osallistumista vahvistavista menetelmistä ja toimintatavoista sekä käyttäneet niitä omassa työssään. Tiedote ja kutsu tiedontuottajaksi (liite 2) lähetettiin sähköpostitse hankkeen kehittämistoimintaan aktiivisesti osallistuneille toimijoille: sekä yksittäisille henkilöille että yhteistyöyritysten yhteyshenkilöille jaettavaksi työpaikoillaan. Perusteena haastateltavien valinnalle käytettiin henkilöiden asiantunte-

musta asiasta, eli valittavilla henkilöillä voitiin olettaa olevan olennaista tietoa ja kokemusta kehittämiseen osallistumisesta sekä kehitettävien toimintatapojen ja välineiden kokeilemisesta kuntoutustyössään. Lisäksi valittavien tuli olla vapaaehtoisia. Yksi tiedontuottaja ilmoittautui sähköpostitse ja yksi henkilökohtaisesti hankkeen kehittämistilaisuudessa. Maaliskuun lopussa ja huhtikuussa 2017 hankkeen yhteistyöyritysten vastuuhenkilöille esitettiin puhelimitse kutsu ja pyyntö jakaa tiedotetta työpaikoillaan. Näiden kutsujen kautta tiedontuottajiksi ilmoittautui neljä henkilöä. Haastatteluiden ajankohdat sovittiin puhelimitse tai sähköpostitse.

Tiedontuottajat olivat LOOK-hankkeen kehittämistoimintaan osallistuneita lasten kuntoutuksen ammattilaisia sekä julkiselta että yksityiseltä puolelta. Yhteensä tiedontuottajia oli kuusi henkilöä. Kaikki tiedontuottajat olivat lasten kuntoutuksen käytännön työtä tekeviä ammattilaisia.

6.4 Tutkimusaineiston kerääminen

Aineiston kerääminen tapahtui yksilöllisinä teemahaastatteluina haastatteleamalla LOOK-hankkeeseen osallistuneita lasten kuntoutuksen ammattilaisia. Haastattelu itsessään on menetelmänä hyvin joustava ja mahdollistaa haastatteluaiheiden järjestyksen säätelyn. Haastattelu mahdollistaa myös vastausten taustalla olevien motiivien ja merkitysten esiin saamisen. Ihminen on haastattelussa subjekti ja merkityksiä luova, aktiivinen osapuoli. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 34-38, 49). Teemahaastattelussa aihepiirit on ennalta määriteltä, mutta muotoilultaan tarkkoja kysymyksiä ei ole. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 47-49; Syrjälä ym. 1994). Haastattelun teemoiksi poimitaan tutkimusongelman keskeiset teema-alueet, joita haastattelussa tulee käsitellä tutkimusongelman vastaamiseksi (Vilka 2005). Tällöin vastaukset voivat olla vapaamuotoisia, laajoja ja voivat ohjata haastattelun suuntaa teeman sisällä (Syrjälä ym. 1994). Metodologisesti teemahaastattelussa pyritään selvittämään ihmisten tulkintoja ja heidän asioille antamia merkityksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009; Vilka 2005). Teemahaastattelun runko muodostui teoriataustasta ja hankkeen kehittämistoiminnan sisältämistä teemoista (liite 1).

Haastattelut toteutuivat kunkin tiedontuottajan toiveesta heidän omilla työpaikoillaan jokaisen kanssa erikseen sovittuna ajankohtana. Tiedontuottajat saivat vielä ennen haastattelua tietoa kehittämistyöstä ja tiedontuottajana toimimisen vapaaehtoisuudesta. Kaikki tiedontuottajat allekirjoittivat suostumusasiakirjan (Liite 3). Haastatteluita oli yh-

teensä kuusi, ja niistä kertyi yhteensä 5 tuntia 21 minuuttia 45 sekuntia nauhoitusta. Teema-aastattelut nauhoitettiin ja nauhoitukset litteroitiin tekstimuotoon. Litteroitua tekstiä oli yhteensä 51 sivua (Calibri, fonttikoko 11, riviväli 1).

6.5 Aineistosta analyysiksi

Laadullisen tutkimuksen aineiston analysoinnissa tutkija ymmärtää ja tulkitsee aina oman kokemuksensa ja ymmärryksensä valossa (Vilkkä 2005: 98). Aineiston analyysissä pyritään löytämään aineistosta teemoja ja merkityskokonaisuuksia, ja siten pyritään ymmärtämään yksilöiden asioille antamia merkityksiä paremmin. (ks. Hirsjärvi ym. 2013: 165-166; Vilkkä 2005: 137-138.) Kehittämistyön aineisto analysoitiin aineistolähtöisesti, jolloin pyrittiin luomaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus ja saamaan vastaus kehittämistehtävään (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009: 95).

Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Tutkija pyrkii kaikissa analyysin vaiheissa ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan. (Tuomi - Sarajärvi 2009: 108, 113.) Haastattelun aineisto analysoitiin nimettömästi ja niin, ettei vastauksia voi yhdistää yksittäiseen vastaajaan. Analyysiyksikkönä käytettiin ajatuksellista kokonaisuutta, joka voi olla sana, lause tai pidempi ajatuskokonaisuus. Analyysikysymys oli: mitä muutosta LOOK-hankkeessa tapahtuneeseen uusien toimintatapojen kehittämiseen osallistuminen on tuonut lasten kuntoutuksen ammattilaisten ajattelu- ja toimintatapoihin lapsen omaan kuntoutukseensa osallistumisen vahvistamiseksi? Kehittämistyön aineistolähtöisessä analyysimallissa on käytetty yhdysvaltalaisen perinteen mukaisesti aineiston pelkistämistä, ryhmittelyä, alakategorioiden, yläkategorioiden ja yhdistävien kategorioiden luomista (Tuomi - Sarajärvi 2009: 101). Tiedontuottajien ilmauksista on muodostettu pelkistyksiä, joita on yhdistetty alaluokiksi yhdistävien kategorioiden mukaan. Alaluokista on muodostettu yläluokkia ja näistä edelleen pääluokkia. Näyte sisällönanalyysista on kehittämistyön liitteenä (liite 4).

7 Tulokset

7.1 Lapsi- ja perhekeskeisyyden, lapsen oikeuksien ja osallistumisen vahvistuminen

Lasten kuntoutuksen ammattilaiset kuvasivat ajattelu- ja toimintatavoissaan tapahtuneita muutoksia liittyen lapsi- ja perhekeskeisyyteen sekä lapsen oikeuksien ja osallistumisen vahvistumiseen (Taulukko 2).

Taulukko 2 Lapsi- ja perhekeskeisyyden, lapsen oikeuksien ja osallistumisen vahvistumisen muutokset

Lapsen oikeuksien tiedostaminen	<ul style="list-style-type: none"> • Tietoisuuden ja ymmärryksen lisääntyminen lapsen oikeuksista • Tieto lapsen oikeuksista ja niihin liittyvistä laeista ja asetuksista näkyy työssä
Lapsen osallistumisen ja osallisuuden merkityksen vahvistuminen	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsen osallistuminen ja osallisuus ovat nousseet esiin ja tarkentuneet • Lapsen osallistumisen ja osallisuuden tärkeyden korostuminen • Lapsen osallistumisen arvioinnin lisääntyminen
Lapsen näkökulman vahvistuminen	<ul style="list-style-type: none"> • Lisääntynyt vanhempien ohjaaminen lapsen näkökulman huomioimiseen • Lapsen näkökulman kirjaaminen toimintataivaksi • Lapsen näkökulman huomioimisen keinojen ja välineiden lisääntyminen • Lapsen näkökulman huomioimisen merkityksen monipuolistuminen • Lapsen kuulemisen vahvistuminen • Lapselta kysymisen monipuolistuminen
Perheen näkökulman vahvistuminen	<ul style="list-style-type: none"> • Perheen kuulemisen ja vanhemmilta kysymisen lisääntyminen ja monipuolistuminen • Perheen näkökulman selvittämisen ja näkyväksi tekemisen lisääntyminen • Perhelähtöisyyden vahvistuminen • Vanhempien kanssa käydyn keskustelun merkityksen vahvistuminen

Tavoitteen asettamisen selkeytyminen	<ul style="list-style-type: none"> • Vanhempien kanssa käytävän keskustelun lisääntyminen tavoitteiden ja perheen resurssien löytämiseksi • Tavoitteiden asettelun selkeytyminen ja ymmärrettävyyden lisääntyminen • Tavoitteenasettamisen välineiden yhteyksien hahmottaminen
Valmistautumisen tärkeyden korostuminen	<ul style="list-style-type: none"> • Valmistelun tarpeen ja merkityksen korostuminen • Valmistelun lisääntyminen perheen kanssa
Lapsen ja perheen motivaation ja sitoutumisen vahvistuminen	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsen ja perheen motivoimisen keinojen lisääntyminen • Lapsen, perheen ja ympäristön sitoutumisen vahvistuminen • Lapsen motivaation merkityksen vahvistuminen

Taulukossa 1 kuvatuissa muutoksissa näkyy sekä ajattelutapojen että konkreettisten toimintatapojen muutoksia.

Lapsen oikeuksien tiedostaminen

Tuloksissa lapsen kuntoutuksen ammattilaiset kuvasivat lapsen oikeuksien tiedostamista tietoisuuden ja ymmärryksen lisääntymisenä lapsen oikeuksista sekä tiedon lapsen oikeuksista ja siihen liittyvistä laeista näkymisenä työssä. Lapsen oikeuksien käsittely osana hanketta koettiin tärkeäksi, herätteleväksi ja silmiä avaavaksi. Tieto lapsen oikeuksiin liittyvistä laeista koettiin tulleen osaksi omaa työtä ja tukevan omaa ammatillisuutta. Lakien ja asetusten tuntemus ja niihin vetoaminen koettiin hyödylliseksi perustelemisen kannalta.

A: Mun tietoisuus omaa työtä ohjaavista laeista, asetuksista ja ammattieettisistä asetuksista ni se on korostunut.

A: Ja myös siihen omaan tapaan toimia on vaikuttanu just se et esimerkiks muistutus siitä et lapsella on oikeus valita, lapsella on oikeus kieltäytyä, ni näitä tällasii pikkujuttuja mitä periaatteessa jo tiedät, mut sä et arjessa niit välttämättä noudata. Ja niillä myös perustellaan hyvin niin vanhemmille kuin päiväkodit, koulut, miksi tämä asia on niin tärkeä.

Lasten kuntoutuksen ammattilaiset kokivat kehittämistoimintaan liittyneen lapsen oikeuksista puhumisen tärkeäksi osaksi hanketta.

Lapsen osallistumisen ja osallisuuden merkityksen vahvistuminen

Lapsen osallistumisen ja osallisuuden merkityksen kuvattiin korostuneen, nousseen esille ja tarkentuneen. Osallisuuden ja osallistumisen kuvattiin myös ohjaavan päiväkodin kanssa käytävää keskustelua.

A: Tää on tuonu tavallaan jotenki semmosta vahvistusta sille ajatukselle, et se osallistuminen on se juttu, ja se lapsen osallisuus siinä.

Lapsen osallistumisen ja osallisuuden merkityksen koettiin vahvistuneen, kun tärkeää asiaa oli nostettu uudelleen esille ja tarkennettu.

Lapsen näkökulman vahvistuminen

Lapsen näkökulman koettiin vahvistuneen muun muassa siten, että vanhempien ohjaaminen lapsen näkökulman huomioimiseksi oli lisääntynyt. Keinojen ja välineiden koettiin monipuolistuneen lapsen näkökulman huomioimiseksi. Aineistossa korostui myös lapsen kuulemisen ja lapselta kysymisen lisääntyminen.

A: ...on päivittänyt sitä ajattelumallia, et me muistettas että tää on ihan oikeesti sen lapsen hyväks tehtävää työtä.

A: Sellanen mitä tää projekti on antanu, tällasen dialogisen haastattelun ja puhuttamisen malleja niin et se on selvästi suunnattu johonkin päämäärään.

Lasten kuntoutuksen ammattilaiset kertoivat ohjaavansa enemmän vanhempia keskustelemaan oman lapsensa kanssa tälle tärkeistä asioista. Lapselle merkityksellisten asioiden löytäminen lapsen kertomasta koettiin helpommaksi, ja vaihtoehtoisten kommunikaatioiden käyttö oli monipuolistunut sen mahdollistajana.

Perheen näkökulman vahvistuminen

Aineistossa korostui perheen näkökulman vahvistumiseen liittyen perheen kuulemisen ja perheeltä kysymisen lisääntyminen ja monipuolistuminen. Myös perhelähtöisyyden vahvistuminen ja sen haasteellisuuden tiedostaminen nousivat esiin.

A: Just sitä keskusteluu vanhempien kanssa siitä, et mitkä asiat vanhemmille on tärkeitä ja jotenki sitä ajatusta siitä et miksi niitä tavoitteita tehdään, ni sitä on niinku koko ajan

ehkä enemmän ja enemmän niinku puhunu ääneen vanhempien kanssa ja keskustellu et miks se on tärkeätä.

A: ihan jo pelkästään se et sä kysyt perheeltä ... moni vanhempi on mullekin sanonu et ei heiltä oo koskaan kysyty. Ja se on aika niinku pysäyttävä vastaus.

Lasten kuntoutuksen asiantuntijat kertoivat perheen näkökulman esille saamisen nousseen tärkeäksi osaksi omia toimintamalleja. Tätä toteutettiin keskustelemalla, kirjaimalla, kysymällä ja kuuntelemalla perheen toiveita ja näkökulmia. Yksi tiedontuottaja kuvasi omien toimintatapojensa muutoksen edenneen siten, että hän pyrki ensin saamaan selville perheen toiveita ja tarpeita, ja päästyään paremmin selville niistä, pyrki sitten selvittämään lapsen toiveet ja merkitykselliset asiat. Erityisesti vanhempien kanssa keskustelemisen lisääntyminen ja sen ymmärtäminen tärkeäksi osaksi lapsen kuntoutusta ja jokaista terapiakäyntiä nousivat esiin ajattelu- ja toimintatapojen muutoksina.

Tavoitteen asettamisen selkeytyminen

Tavoitteisiin ja niiden merkitykseen liittyvän keskustelun lisääntyminen nousi esiin aineistosta, samoin kuin tavoitteiden asettamisen ymmärrettävyyden lisääntyminen. Yhteys tavoitteen asettamisen välineiden välillä oli hahmottunut, GAS (Goal Attainment Scale) ja uusi väline koettiin toisiaan tukevaksi tai lähellä toisiaan olevaksi.

A: Sit kun me puhutaan niist perheen tavoitteista ja lapsen tavoitteista, ja heille merkityksellisist asioista, ni silloin me puhutaan semmost arkikieltä, eikä me puhuta kehon hahmotuksesta tai vartalonhallinnasta tai toiminnanohjailusta, vaan me puhutaan jostain niinku semmosella arjen kielellä, että se on jotenki helpommin ymmärrettävää myös perheelle.

A: Ni se ero sit siitä, et jos gas:it on tehty oikein, versus tämä uusi, ni ei olekaan niin suuri.

Myös tavoitteen asettamisen selkeytymisessä lisääntynyt keskustelu vanhempien kanssa ja perheen dialogin rakentaminen nousivat esiin tärkeinä muutoksina, mutta nimenomaan suhteessa tavoitteen asettamiseen ja sen merkitykseen. Tavoitteista ja niiden asettamisesta puhuttaessa arkikielen käytön koettiin tekevän tavoitteista ymmärrettävämpiä ja arkikielen käytön nostavan lapselle ja perheelle merkityksellisiä asioita paremmin esiin.

Valmistautumisen tärkeyden korostuminen

Neuvotteluun valmistautumisen merkitys oli aineiston perusteella korostunut ja väline ta-
savertaisen valmistautumisen mahdollistamiseksi koettiin tärkeäksi. Valmistelun tekemi-
nen perheen kanssa oli lisääntynyt.

*A: Se on sellanen yks niinku tosi iso oivallus siitä että sitä valmistelua oikeesti tarvitaan
aika paljon. Et vanhempien täytyy olla valmistautuneita siihen neuvotteluun, ja lapsen
täytyy olla jollain tavalla valmistautunu siihen neuvotteluun jos halutaan että se lapsi tulee
siihen mukaan.*

Vastauksissa nousi esille oivallukset valmistautumisen merkityksestä erityisesti per-
heelle ja lapselle ja muutokset siinä, vaikka kehitettyjen välineiden ja toimintatapojen
tarkoituksena on mahdollistaa valmistautuminen ja ennakointi myös kuntoutuksen am-
mattilaisille ja asiantuntijoille.

Lapsen ja perheen motivaation ja sitoutumisen vahvistuminen

Motivoimisen keinojen koettiin lisääntyneen. Perheen ja ympäristön sitoutuminen lapsen
kuntoutukseen oli vahvistunut, samoin kuin lapsen motivaation merkitys.

*A: ...ja kyllä mä aattelen et kyllä se siihen motivaatioon varmasti vaikuttaa, se että van-
hemmille ja lapselle tulee semmonen olo et hänt on kuultu, et oikeesti otetaan niinku kiinni
niistä asioista mitkä he kokee tärkeiks.*

*A: Sitähän (lapsen ja vanhempien vaikuttamisen mahdollisuutta tavoitteisiin) me käytetään
niinku motivaattorina, siihen et vanhemmat jaksaa tuoda vuodesta toiseen ne lapset maa-
nantaiaamuna kello kahdeksan tänne. Et täytyyhän siinä joku tällanen niinku olla. Mut mä
nään et tän LOOK:in mukana saadaan niit keinoja, niit työkaluja siihen.*

Vastauksista nousi esille lasten kuntoutuksen ammattilaisten ajattelu- ja toimintatapojen
muuttuneen lapsen ja perheen motivoitumista ja sitoutumista vahvistaviksi ja lisääviksi.
Lapsen motivaation tärkeys ja lapsen tarve aikuisen tuelle motivoituaakseen kuntoutuk-
seen tulivat myös esille vastauksissa.

7.2 Muutokset asiantuntijuudessa

Lasten kuntoutuksen ammattilaiset kuvasivat ajattelu- ja toimintatavoissaan tapahtuneita
muutoksia liittyen oman asiantuntijuutensa vahvistumiseen (Taulukko 2).

Taulukko 3 Asiantuntijuuden muutokset

Yhteistyön lisääntyminen	<ul style="list-style-type: none"> • Kuntoutuksen vieminen arkeen on lisääntynyt ja ymmärrys arkeen vaikuttamisesta kehittynyt • Yhteistoiminnallisuus ja dialogisuus perheen kanssa on lisääntynyt ja kehittynyt • Toimintatavaksi tavoiteneuvottelun vieminen arkiympäristöön • Yhteistyön merkityksen vahvistuminen • Yhteistoiminnallisuuden vahvistuminen neuvottelussa • Verkoston toimijoiden erilaisten toimintamallien tiedostaminen • Verkostoituminen • Vastuun jakamisen lisääntyminen • Yhteistyön merkityksen vahvistuminen • Lapsen lähiympäristön sitoutumisen merkityksen vahvistuminen
Kuntoutuksen ammattilaisen roolin muutos	<ul style="list-style-type: none"> • Arkeen mukaan meneminen • Vastuun ottaminen • Lapsen ja vanhempien välisen dialogin tukeminen
Osaamisen vahvistuminen	<ul style="list-style-type: none"> • Perustelemisen keinojen vahvistuminen • Osaamisen syventyminen ja tiedon lisääntyminen • Ohjaamisen ja tiedon antamisen keinojen lisääntyminen • Kehittämisen- ja hankeosaamisen kehittyminen • Muutososaamisen vahvistuminen • Uusien välineiden käyttöönotto • Oman työn arviointi • Kuntoutusnäkömyksen laajentuminen
Itseluottamuksen ja työtyytyväisyyden vahvistuminen	<ul style="list-style-type: none"> • Itseluottamuksen kasvaminen • Työtyytyväisyyden kasvaminen

Oman työn kehittyminen	<ul style="list-style-type: none"> • Työn käytäntöjen muuttaminen • Uusien välineiden soveltaminen omaan työhön sopiviksi • Lapsen oikeuksien huomioimisen lisääntyminen omassa työssä
Työyhteisön kehittyminen lapsen osallistumista paremmin tukevaksi	<ul style="list-style-type: none"> • Ymmärryksen jakaminen ja kehittyminen työyhteisössä • Toimintatapojen kehittäminen työyhteisössä • Työyhteisön yhteishengen rakentuminen

Yhteistyön lisääntyminen

Yhteistyön lisääntyminen nousi esille kaikissa haastatteluissa ja sen merkitys koettiin vahvaksi. Yhteistyötä lisänneitä muutoksia olivat yhteistyön merkityksen vahvistuminen sekä verkostoituminen kehittämistoiminnassa. Yhteistyötahojen tapaaminen hankkeen tilaisuuksissa sekä keskusteluyhteyksien ja yhteisen ymmärryksen syntyminen koettiin tärkeiksi muutoksiksi. Yhteistoimijuuden merkitys koettiin vahvemmaksi ja sen koettiin vahvistuneen ammattilaisten, perheen ja lapsen muun lähiympäristön kanssa. Dialogisuuden vahvistumista kuvattiin myös. Yhteistyön vahvistumista koettiin erityisesti neuvottelussa ja tavoitteen asettamisessa. Vastuun jakamisen lisääntyminen koettiin sekä positiiviseksi että kysymyksiä herättäväksi. Kysymyksiä herätti vastuun luovuttaminen perheelle ja se, mille taholle välineen käyttäminen kuuluisi.

A: Mun mielestä se, et on syntynyt semmosii keskusteluyhteyksiä, missä näitä asioita voi niinku pyöritellä ja neuvotella ja jotenki niinku pohtia yhdessä.

A: ...ja mulle on sillai ihana juttu siinä että esimerkiks viimeks siellä oli paikalla ihmisiä joiden kans mä teen aika paljon yhteistyötä, niin jo se, että me huomattiin että me voidaan luoda yhteinen kieli.

A: ...yhteistoiminnallisuus perheiden kanssa on hakenu uusia uomia, sitä on taas pystytty muuttamaan.

Verkostoituminen kehittämistoiminnan aikana nousi esille vastauksissa ja sen oli koettu mahdollistuneen erityisesti hankkeen kehittämistilaisuuksissa. Verkostoitumista kuvattiin muun muassa suhteiden syntyminenä, yhteistyötahojen tapaamisena ja mahdollisuutena luoda yhteinen kieli yhteistyötahojen kanssa. Lasten kuntoutuksen ammattilaiset kokivat, että hankkeen kehittämistoiminnassa ja tilaisuuksissa keskusteluyhteyksien luomiselle

ja ajatusten jakamiselle on ollut eri tavalla aikaa kuin kuntoutustyön arjessa. Yhteistoimijuus koettiin merkitykselliseksi, ja siksi siihen liittyvät muutokset nousivat selkeästi esiin vastauksissa.

Kuntoutuksen ammattilaisen roolin muutos

Kuntoutusammattilaisen roolissa koettiin tapahtuneen muutosta ja kehitystä. Roolin muutos oli arkeen mukaan menemistä, vastuun ottamista, lapsen ja vanhempien dialogin tukemista.

A: Mä olen enemmän ehkä nyt pyrkinyt rakentamaan sitä niinku perheen sisäisen dynamiikan ja vuorovaikutuksen tasoo, sillä tavalla et he keskustelisivat keskenään ja mä vähän sivust ohjaan sitä.

A: ...siihen omaan rooliin et ... mä haluaisin olla enemmän niinkun vanhempien tukena ja tavallaan vahvistaa sitä vanhemmuutta ja ... jotenki vahvistaa sitä et he on niit asiantuntijoita.

Lasten kuntoutuksen ammattilaisten vastauksissa nousivat esiin ajattelutapojen muutokset ja kokemukset perheen sisäisen dialogin tukemisesta ja oman roolin muuttumisesta perheen keskustelua tukevaksi ja ikään kuin sivusta perhettä tukevaksi. Oman ammattilaisen roolinsa muutosta kuvatessaan tiedontuottajat kuvasivat samalla lapsen ja perheen äänen kuulumisen ja heidän välisen keskustelun merkityksen vahvistumista, oman roolinsa muutosta perheen toimijuutta tukevaksi.

Osaamisen vahvistuminen

Lasten kuntoutuksen ammattilaisten kuvaamat muutokset omassa osaamisessaan olivat perustelemisen taitojen vahvistumista, tavoitteen asettamisessa kehittymistä, muutososaamisen lisääntymistä sekä kehittämisen ja hankeosaamisen lisääntymistä. Ohjaamisen ja tiedon antamisen keinojen koettiin lisääntyneen ja niiden merkityksen korostuneen. Oman osaamisen koettiin vahvistuneen ja tiedon lisääntyneen. Vastauksissa nousi esille myös uusien työkalujen saamisen ja oman työn arviointiin liittyvän osaamisen tuomat muutokset.

A: Mä pystyn perustelemaan niitä mun valintoja ja suosituksia ihan aikasempaa voisko sanoa pätevämmiin.

A: ...kun saa olla mukana siinä hankkeessa ni oppii myös siitä että miten tämmöstä kehittämistyötä, miten sitä prosessia viedään eteenpäin.

A: Ja tavallaan tietysti nyt myöskin niinku tän perinteisen mallin niinkun tiedostaminen niinku tämmösessä projektissa sitten vahvistuu, et niin, noinhan se menee. Ja että onko sille jotakin tehtävissä.

Vastauksissa nousi esille muutosta erityisesti perustelemisen taidoissa, jotka liittyivät lapsen oikeuksien ja osallistumisen perustelemiseen, mutta myös ammattilaisen omien suositusten, valintojen ja näkemysten perustelemiseen. Kehittämistoimintaan osallistumisen koettiin lisänneen tietoa ja sen vaikutuksesta tapahtuneen prosessimaista oppimista. Kuntoutuskäsityksen laajentumiseen sisältyi kuntoutuskäsityksen kirkastuminen, jota kuvattiin lapsen osallistumisen kokemisena laajana kokonaisuutena, asiakaslähtöisyyden ja lapsilähtöisyyden kirkastumisena sekä näkökulman laajentumisena. Kuntoutuskäsityksen laajentuminen näkyi myös kuntoutuksen rakenteiden ja toimintatapojen tiedostamisen ja arvioinnin lisääntymisenä sekä kriittisyyden lisääntymistä.

Itseluottamuksen ja työtyytyväisyyden vahvistuminen

Lasten kuntoutuksen ammattilaiset kuvasivat itseluottamuksen vahvistumista luottamuksen vahvistumisena omaan ammattitaitoon, itseluottamuksen ja uskalluksen kasvuna sekä rohkaistumisena. Uusien välineiden saaminen ja käyttöön ottaminen koettiin positiivisena oman työn muutoksena. Oman työn kehittäminen ja arviointi korostuivat aineistossa ja niissä näkyi ammattilaisten oma aktiivisuus.

A: No se muutos mikä on ehkä myös sit sen itseluottamuksen kannalta, et kun on tullu se ymmärrys ja sit kun sitä on niinku porukalla ja tää ei oikeesti oo vaan mun juttu ja mejän työyhteisön juttu, vaan tää on niinku valtakunnallinen juttu ja toivon mukaan niinku ammattirajoja ylittävä juttu, ni myös sinne ympäristöön sitä et ei se oo vaan niin et mä tulen tänne kerran viikossa tekemään jotain sen lapsen kanssa, vaan se että meidän tehtävä on tuoda teille tänne asioita.

A: ...hanke on tukenu sitä mun työtyytyväisyyttä, et mä oikeesti pyrin muuttamaan.

Konkreettinen rutiinien muuttaminen, tiedon soveltaminen omaan työhön ja oman työn kehittäminen "askel kerrallaan" näyttäytyivät positiivisina ja työtyytyväisyyttä lisäävinä muutoksina. Työtyytyväisyyden vahvistumisena näyttäytyi työtyytyväisyyden lisääntymisen lisäksi myös kehittämistoiminnan seurauksena syntyneenä kokemuksena omista työtavoista niin hyvinä, ettei koe tarvitsevänsä tällä hetkellä uusia ideoita.

Oman työn kehittyminen

Lasten kuntoutuksen ammattilaiset toivat esille oman työn kehittymiseen liittyviä muutoksia, jotka näyttäytyivät konkreettisina työn käytäntöjen muutoksina, kehitettävien välineiden soveltamisena omaan työhön sopiviksi sekä lapsen oikeuksien huomioimisen lisääntymisenä omassa työssä. Työssä oli tapahtunut kehittymistä yleisesti työtapojen ja rutiinien, työssä tapahtuvan arvioinnin, kirjaamisen ja haastattelun suhteen.

A: Mut ite voi pienil teoilla koittaa muuttaa sitä arkea, koko organisaatiota ei pysty muuttamaan.

Lisäksi työn kehittymistä koettiin ammattisanaston päivittämisessä sekä työn prosessimaisessa kehittämisessä.

Työyhteisön kehittyminen lapsen osallistumista paremmin tukevaksi

Aineistossa kuvattiin työyhteisön ymmärryksen kehittymistä kokemuksien jakamisena, keskustelun lisääntymisenä ja kehittymisenä sekä yhteishengen rakentumisena lapsen osallistumista vahvistavaan kehittämistoimintaan osallistumisen seurauksena. Myös uusien työntekijöiden lapsen osallistumiseen ja lapsilähtöisyyteen perehdyttämisen merkityksen koettiin korostuneen. Työyhteisön toimintatapojen muuttumista kuvattiin tiedon soveltamisena työpaikalla ja oman esimerkin koettiin vaikuttaneen koko työyhteisön työtapojen muutokseen. Ymmärryksen toimintatapojen muutoksen hyödyistä koettiin kasvaneen työyhteisössä.

A: Se on mun mielestä hyvä työyhteisön yhteishengen rakentaja kans tämmönen projekti eli et päästään keskusteleen ydinasioista, vaikka se sit herättääkin paljon niinku sekailaista tunneskaalaa sinne, mut se on hyvä et niistä puhutaan.

A: Omien työtapojen muutos on heijastunut muidenkin tapaan tehdä työtä.

Lasten kuntoutuksen ammattilaisten vastauksista nousi esiin koko työyhteisössä tapahtuneita ajattelu- ja toimintatapojen muutoksia, eikä vain yksilötasolla tapahtuneita. Usein yksilötasolla tapahtuneet muutokset ja niiden jakaminen olivat vieneet muutoksen koko työyhteisöön.

Muut havainnot

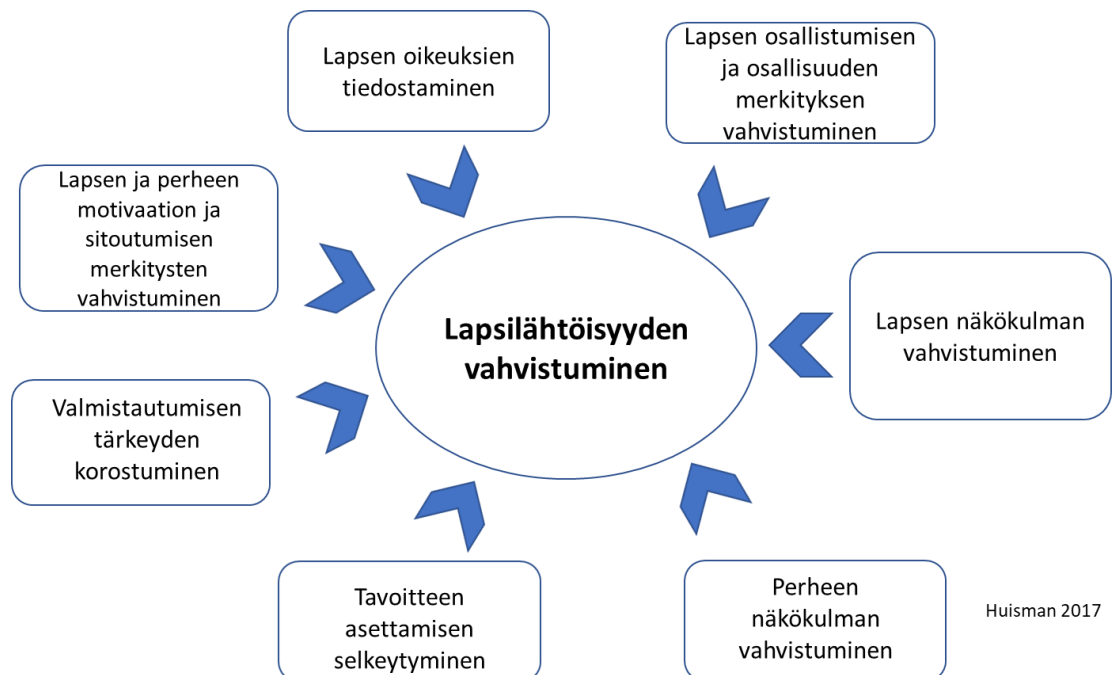
Lapsi- ja perhekeskeisyyteen, lapsen oikeuksiin ja osallistumisen vahvistumiseen liittyvien sekä asiantuntijuuden vahvistumiseen liittyvien muutosten lisäksi tuloksissa nousi

esille muutoksia, jotka liittyivät lapsen osallistumisen mahdollistamisen vastuuseen sekä haasteiden havaitsemiseen liittyviin muutoksiin.

8 Kuvaus ajattelu- ja toimintatapojen muutoksista

LOOK-hankkeessa tapahtuneeseen kehittämistoimintaan osallistuminen ja sen vaikutuksesta syntynyt oppiminen näyttäytyivät tuloksissa lasten kuntoutuksen ammattilaisten ajattelu- ja toimintatapojen muutoksina. Kehittämistyön tuotos näiden tulosten pohjalta oli kuvaus lapsen omaan kuntoutukseensa osallistumista vahvistavien uusien toimintatapojen kehittämiseen osallistumisen tuomasta muutoksesta lasten kuntoutuksen ammattilaisten ajattelu- ja toimintatapoihin.

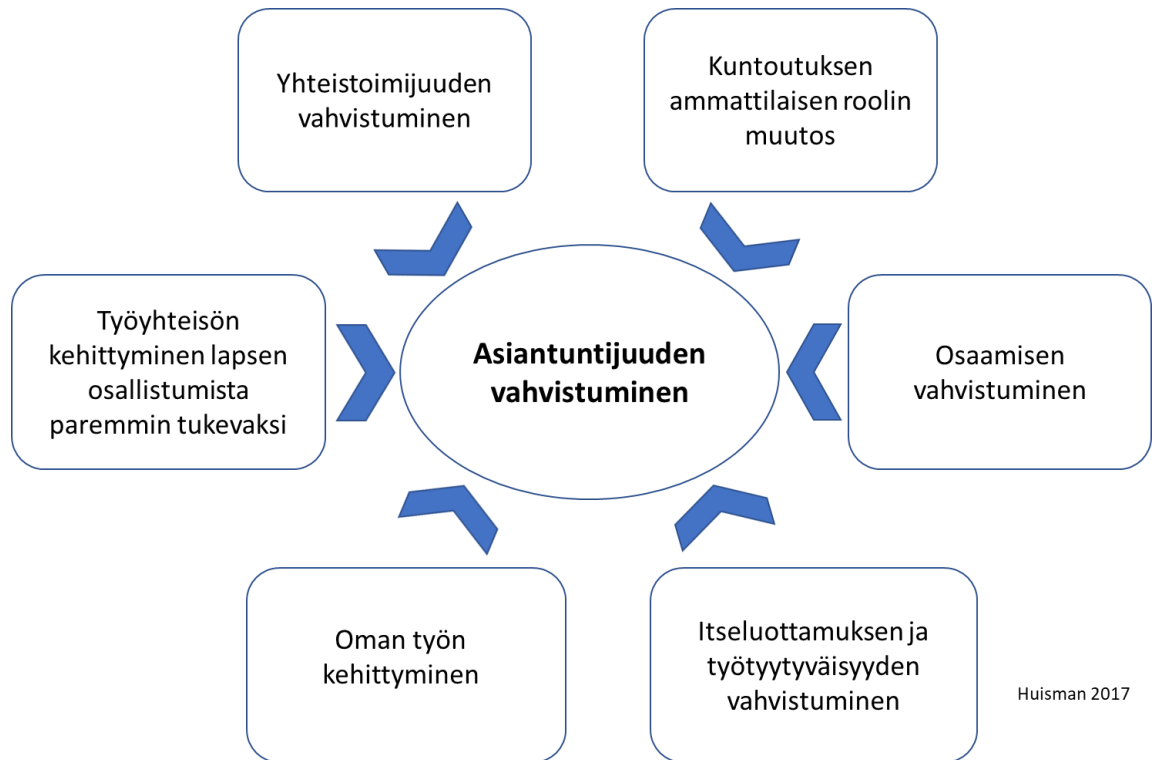
Lasten kuntoutuksen ammattilaiset kertoivat ajattelu- ja toimintatavoissaan tapahtuneen muutoksia, jotka tulkittiin lapsilähtöisyyden vahvistumiseksi (kuvio 2). Lapsilähtöisyyttä vahvistavia muutoksia olivat lapsen oikeuksien tiedostaminen, lapsen osallistumisen ja osallisuuden merkityksen vahvistuminen, lapsen näkökulman vahvistuminen, perheen näkökulman vahvistuminen, tavoitteen asettamisen selkeytyminen, valmistautumisen tärkeyden korostuminen sekä lapsen ja perheen motivaation ja sitoutumisen merkityksen vahvistuminen.

Huisman 2017

Kuvio 2 Lapsilähtöisyyden vahvistumiseen liittyvät muutokset

Lasten kuntoutuksen ammattilaiset toivat esille myös ammattilaisen omaa asiantuntijuutta vahvistavia muutoksia, jotka olivat sekä yksilöön että laajempaan yhteisöön, kuten työyhteisöön, liittyviä muutoksia (kuvio 3).

Kuvio 3 Asiantuntijuuden vahvistumiseen liittyvät muutokset

Tuloksissa vahvasti esille noussut yhteistyön lisääntyminen tulkittiin tuotoksessa yhteistoimijuuden vahvistumiseksi. Lisäksi kuntoutuksen ammattilaisen roolin muutos, osaamisen vahvistuminen, oman työn kehittyminen, itsetuottamuksen ja työtyytyväisyyden vahvistuminen sekä työyhteisön kehittyminen olivat asiantuntijuutta vahvistavia muutoksia.

Tulosten avulla voidaan arvioida LOOK-hankeeseen ja sen kehittämistoimintaan osallistumisen tuomia muutoksia osallistujien ajattelu- ja toimintatapoihin. Lasten kuntoutuksen ammattilaiset toivat esille omassa ajattelu- ja toimintatavoissa tapahtuneita muutoksia, jotka liittyivät lapsilähtöisyyden vahvistumiseen, mutta myös muutoksia heidän omassa asiantuntijuudessaan suhteessa lapsen osallistumisen vahvistumiseen.

9 Pohdinta

Kuntoutuksen paradigman muutos vaatii kuntoutuksen ammattilaisilta roolin muutosta asiakkaan aktiivista toimijuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia tukevaksi. Tämä ei ole aina helppoa, vaan vaatii ammattilaisilta herkkyyttä ja kykyä hiljentyä aidosti kuuntelemaan lasta ja perhettä. (ks. Olli ym. 2012; Kauppila, Sipari & Suhonen-Polvi 2016c.) Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksissa nousi esille monipuolisia kehittämistoimintaan osallistumisen tuomia muutoksia lasten kuntoutuksen ammattilaisten asiantuntijuudessa. Kuntoutusammattilaisen rooliin liittyen esille nousi myös perheen sisäisen dialogin tukeminen osana muutosta ja lapsilähtöisyyden vahvistumista. Kyseessä on perheen toimijuuden tukeminen, joka on tärkeä osa ekokulttuurisen teorian mukaista lasten kuntoutusta (ks. Määttä & Rantala 2016).

Ekokulttuurinen teoria käsittää perheen tärkeimpänä kasvatuksellisena viitekehyksenä ja lapsen osana perheyksikköä, jolloin perheen tavoitteet ja lapsen tavoitteet voidaan nähdä merkitykseltään tasavertaisina (ks. Kauppila ym. 2016). Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tiedontuottajina toimineet lasten kuntoutuksen ammattilaiset toivatkin esille monipuolisia muutoksia omissa ajattelu- ja toimintatavoissaan erityisesti perheen ja vanhempien näkökulman ja tavoitteiden suhteen. Tuloksissa perheeseen ja vanhempiin liittyvät ajattelu- ja toimintatapojen muutokset on tämän vuoksi tulkittu lapsilähtöisyyteen liittyviksi muutoksiksi. Lapsen osallistumista ja lapselle merkityksellisiä tavoitteita pohdittaessa on erittäin tärkeää huomioida, että lapsi tulee kuulluksi joko suoraan tai lapsen edun näkökulmasta.

Kehittämistyön tuloksissa tuli esille monipuolisia lapsilähtöisyyteen liittyviä muutoksia. Lasten kuntoutuksen teoriassa lapsilähtöisyys nousee keskeiseksi teemaksi, joka yhdistää kehittämistyön tuloksissa lapsi- ja perhekeskeisyyteen sekä lapsen oikeuksien ja osallistumisen vahvistumiseen liittyvät muutokset. Tämän lisäksi lasten kuntoutuksen ammattilaiset toivat esiin runsaasti erilaisia oman asiantuntijuutensa vahvistumiseen liittyviä muutoksia lapsen osallistumisen vahvistamiseksi. Yhteistoimijuus nousee lasten kuntoutuksen teoriasta yhtenä tärkeimmistä toimintaa ohjaavista viitekehysistä. Kehittämistyön tuloksissa esiin nousut yhteistyö on tulkittu tuotoksessa yhteistoimijuuden vahvistumiseksi. Asiantuntijuuden vahvistumiseen liittyvät tulokset ovat linjassa myös aiempien tutkimustulosten kanssa, joiden mukaan lapsen ja erityisesti vammaisen lapsen osallistumisen mahdollistuminen on vahvasti riippuvaista kuntoutuksen ammattilaisten asenteista ja osaamisesta ja vaatii vahvistuakseen näiden muutoksen. (ks. Vänskä

ym. 2016; From & Koppinen 2000, Kauppila ym. 2016; Cavet & Sloper 2004; Olli ym. 2012). Mielenkiintoisena lapsen osallistumista vahvistavana muutoksena esiin nousi itseluottamuksen ja työtyytyväisyyden vahvistuminen. Itseluottamuksen vahvistuminen näkyi lapsen osallistumista vahvistavana siten, että rohkaistuminen kehittämistoiminnan esimerkeistä, uskallus kokeilla uutta ja luottamuksen kasvaminen omaan ammattitaitoon mahdollistavat oman toiminnan kehittämisen ja siten lapsen osallistumisen vahvistamisen. Työtyytyväisyyden vahvistuminen puolestaan näyttäytyi työn merkityksellisyyden lisääntymisenä, kun työtä saatiin muokattua lapsilähtöisyyttä ja lapsen osallistumista vahvistavaksi. Osittain työtyytyväisyyden vahvistuminen muodostui todennäköisesti myös oman työn kehittämistekojen, kehittämistoimintaan osallistumisen ja oppimisprosessin vaikutuksesta. Alasoini (2011) toteaaakin, että työntekijän mahdollisuus osallistua muutokseen, kehittämiseen ja oppimiseen auttaa työn muutoksen kokemisessa hallittavana ja ymmärrettävänä (Alasoini 2011).

Tutkimuksellisen kehittämistyön eettisyydessä pohdintaa on tehty tiedontuottajien valitsemisen suhteen. Tiedontuottajat valikoituivat aktiivisista hankkeen kehittämistoimintaan osallistujista, joiden yhteystiedot saatiin hanketoimijoilta. Näin toimittiin, koska tiedontuottajien valintaperusteena oli asiantuntemus, joita aktiivisesti kehittämistoimintaan osallistuneilla voitiin olettaa olevan. Aikataulun vuoksi laajempi tiedotteen ja kutsun jakelu ei ollut mahdollinen, lisäksi yksittäisessä koulutuksessa osallistujien kutsuminen olisi voinut korostaa kyseisen koulutuksen tai kehittämistilaisuuden aiheen merkitystä, kun tarkoituksena on ollut tarkastella koko hankkeessa tapahtunutta kehittämistoimintaa. Tiedontuottajia kutsuttiin sähköpostitse tapahtuneen yhteydenoton jälkeen myös puhelimitse, jolloin oltiin yhteydessä kehittäjäkumppaneina toimineiden kuntoutusyritysten ja yksiköiden yhteyshenkilöihin ja heidän ehdottamiinsa aktiivisiin osallistujiin. Tiedontuottajien vapaaehtoisuus varmistettiin esittämällä kutsu tiedontuottajaksi, mahdollistamalla osallistujien oma ilmoittautuminen ja tiedottamalla ainakin kahteen otteeseen mahdollisuudesta keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa ilman erillistä syytä. Tiedontuottajien anonymiteetti varmistettiin aineistoa analysoidessa ja tulosten käsittelyssä niin, ettei tämän henkilöllisyyteen viittaavat työpaikan tiedot tai kehittämistoimintaan osallistumisen tapa tulleet ilmi.

LOOK-hankkeen toiminta noudattelee toimintatutkimuksen spiraalimaista rakennetta, jossa suunnittelu, toiminta, havainnointi, reflektointi ja uudelleensuunnittelu muodostavat yhden spiraalin syklin (ks. Heikkinen 2009). Tutkimusstrategiana toimintatutkimus pyrkii

käytännön toiminnan ja teoreettisen tutkimuksen vuorovaikutukseen (Aaltola 2015). Toimintatutkimukselle on tunnusomaista reflektiivisyys, tutkimuksen käytännönläheisyys, muutosinterventio sekä ihmisten osallistuminen (Heikkinen 2009, Heikkinen & Jyrkämä 1999: 33, 36). Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö on osa hankkeen toimintatutkimuksellisen syklin reflektointivaihetta, jossa lasten kuntoutuksen ammattilaiset refleктоivat kokemuksiaan kehittämistoimintaan osallistumisesta ja kehitettyjen toimintamallien käytöstä. Reflektio tarkoittaa ihmisen omien ajatussisältöjen, kokemusten ja itsensä tarkastelusta, ikään kuin itsensä tarkastelua uudesta näkökulmasta, joka mahdollistaa myös toiminnan parantamisen (Heikkinen & Jyrkämä 1999: 36). LOOK-hankkeen toimintatutkimuksellinen toteutustapa on myös suuntaamassa ajatuksia tulevaisuuteen, jolloin tästä tutkimuksellisesta kehittämistyöstä saadun reflektion tuomaa ymmärrystä voidaan hyödyntää hankkeessa kehitettyjen välineiden ja toimintatapojen operationalisoinnissa.

Lasten kuntoutus on ilmiönä varsin kompleksinen, joten myös aineisto ja analyysi ovat kompleksisia ja monitulkintaisia. Lapsilähtöisten toimintatapojen oppiminen, erilaisten kommunikointikeinojen hallinta ja lapsen ottaminen mukaan päätöksentekoon vaativat ammattilaisilta asenteellista muutosta ja kouluttautumista (Cavet & Sloper 2004, Olli ym. 2012). Kehittämistyön tuloksissa esiin nousikin tarve kuntoutuksen ammattilaisten välisen yhteisen ymmärryksen luomiselle ja kouluttautumiselle, jotta kuntoutus rakentuisi aidosti lapsilähtöisyyttä ja lapsen osallistumista vahvistavaksi. Vastuu lapsen osallistumisen vahvistamisesta ja mahdollistamisesta kuuluu jokaiselle kuntoutuksen ammattilaiselle, ei ainoastaan lähettävälle taholle tai palveluntuottajille. Kehittämistoimintaan osallistuminen ei nostanut tiedontuottajissa esille pelkästään selkeyttäviä ajatuksia, vaan toi myös lisää ymmärrystä aiheen kompleksisuudesta ja herätti kysymyksiä. Tuloksissa nousi esiin ristiriitaisiakin ajatustapojen muutoksia esimerkiksi kuntoutuksen rakenteista uusien toimintatapojen käyttöä estävinä tai rajoittavina.

Mielenkiintoista olisikin ollut tutkia ja tehdä näkyväksi sitä, miten kehittämistoimintaan osallistumisen määrä tai laajuus vaikuttivat kokonaisuuden hahmottamiseen ja ajattelu- ja toimintatapojen muutokseen. Tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista tiedontuottajien anonymiteetin suojaamiseksi, sillä esimerkiksi tiettyjen kehittäjäkumppaneina toimineiden yritysten ammattilaiset kehittivät eniten tiettyjä välineitä ja olisivat näin ollen olleet tunnistettavissa tarkemmasta erittelystä. LOOK-hankkeen ja sen kehittämistoiminnan toimintatutkimuksellinen ja dialogisen oppimisen mallia noudatteleva prosessi on rakentunut niin, että vain yksittäisiin osioihin osallistuneen ammattilaisen ymmärrys kehittämi-

sen kokonaisuudesta ja sen taustalla vaikuttavista viitekehyksistä on voinut jäädä pinnalliseksi tai osittaiseksi. Prosessimainen hankkeen kehittämistoimintaan osallistuminen on aikaansaanut osallistujissa oppimisprosessin ja ymmärryksen laajenemisen, jollaista yksittäinen koulutus tai pelkkä materiaaleihin tutustuminen eivät saa aikaan.

Esiin nousikin vahva tarve lasten kuntoutuksen perustan; teorian ja viitekehysten, toistuvalla avaamisella *yhteisen ymmärryksen rakentamiseksi*. Parhaillaan tapahtumassa olevat muutokset yhteiskunnassa, kuntoutuksen rakenteissa ja kehittämistoiminnassa vaikuttivat näyttäytyvän ristiriitaisina tai jopa uhkaavina, mikäli kuntoutuksen paradigman muutos, lapsen oikeudet ja osallistumisen mahdollisuudet sekä kehittämistoiminnan suhde niihin olivat jääneet hahmottumatta. Nämä asiat tulee huomioida myös tulevaisuuden kehittämistoiminnan suunnittelussa. Tarvitaan myös lisää koulutusta lasten kuntoutuksen taustalla vaikuttavista viitekehyksistä ja teoriasta sekä koko kuntoutumisajattelusta: kuntoutuksen paradigman muutoksesta, osallistumisen vahvistamisesta, kuntoutujalähtöisyydestä ja kuntoutuksen viemisestä arkeen. Lisäksi tarvitaan koulutusta kuntoutuksen ammattilaisen roolin muutoksesta suhteessa näihin. Lapsen osallistumisen ja toimijuuden vahvistaminen vaatii lapsen osallistumisen näkemistä prosessina eikä erillisenä toimenpiteenä (Franklin & Sloper 2009). Lasten kuntoutuksen viitekehysten ja lapsen osallistumisen merkityksen ymmärtäminen ja ymmärryksen syventäminen ovat tärkeässä osassa myös nyt kehitettyjen välineiden ja toimintatapojen kouluttamisessa ja käytössä.

Lähteet

Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valintaa ja aineistonkeruuta: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aaltola, Juhani 2015. Filosofia, tiede, ymmärtäminen. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva, PS-kustannus.

Alasoini, Tuomo 2011. Hyvinvointia työstä. Kuinka työelämää voi kehittää kestäväällä tavalla? Työministeriön raportteja 76: 120. Saatavana osoitteessa: <https://www.tekes.fi/globalassets/julkaisut/hyvinvointia_tyosta.pdf>. Luettu 26.11.17.

Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Riika: Vastapaino. 82-83.

Anaby, Dana R., Law, Mary C., Majnemer, Annette & Feldman, Debbie 2016. Opening doors to participation of youth with physical disabilities: An intervention study. *Canadian Journal of Occupational Therapy (CAN J OCCUP THER)*, Apr2016; 83(2): 83-90. (8p)

Anaby, Dana R., Hand C, Bradley L ym. The effect of the environment on participation of children and youth with disabilities: a scoping review. *Disability and rehabilitation* 2013; 35 (19): 1589– 1598.

An, Mihee & Palisano, Robert J. 2014. Family-professional collaboration in pediatric rehabilitation: a practical model. *Disability and rehabilitation* 2014; 36(5): 434–440.

Andersen, C. & Dolva A-S. 2015. Children's perspective on their right to participate in decision-making according to the United Nations Convention on the Rights of the Child article 12. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics* Aug2015; 35(3): 218-230.

Arnstein Sherry 1969. A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners* 1969, 35(4): 216-224.

Autti-Rämö, Ilona, Salminen, Anna-Liisa, Rajavaara, Marketta & Ylinen Aarne 2016. Kuntoutuminen. Duodecim.

Autti-Rämö, Ilona & Salminen, Anna-Liisa 2016. Kuntoutuksen haasteet tulevassa sote-järjestelmässä. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona, Salminen, Anna-Liisa, Rajavaara, Mar-ketta & Ylinen, Aarne (toim.) 2016. Kuntoutuminen. Duodecim.

Axelsson, Ann Karin, Imms, Christine & Wilder J. 2014. Strategies that facilitate partici-pation in family activities of children and adolescents with profound intellectual and mul-tiple disabilities: parent's and personal assistants' experiences. *Disability and Rehabili-tation* 2014; 36 (25): 2169–2177.

Cavet, J. & Sloper, P. 2004. Participation of disabled children in individual decisions about their lives and in public decisions about service development. *Children & society* 2004; 18: 278–290.

Franklin, A & Sloper, P. 2009. Supporting the participation of disabled children and young people in decision-making. *Children & Society* 2009; 23:3–15.

From, Kristine & Koppinen, Marja-Leena 2012. Menossa mukana. Tukea tarvitsevan lap-sen ja nuoren toiminnallinen osallistuminen. Jyväskylä, Ps-kustannus.

Heikkinen, Eino, Jyrkämä, Jyrki & Rantanen, Taina (toim.) *Gerontologia*. 3. Uudistettu painos. Helsinki. Kustannus Oy Duodecim. 423-424.

Heikkinen, Hannu L. T. 2010. Toimintatutkimus – toiminnan ja ajattelun taitoa. Teok-sessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Meto-din valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Heikkinen, Hannu L.T & Jyrkämä, Jyrki 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa Heik-kinen, Hannu L.T, Huttunen, Rauno & Moilanen, Pertti (toim.) Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena kustannus. 25-62.

Heikkinen, Hannu L.T, Huttunen, Rauno & Moilanen, Pertti (toim.) Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena kustannus. 25-62.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi. 160-166.

Härkäpää, Kristiina, Valkonen, Jukka & Järvikoski, Aila 2016. Asiakkaan elämänprojektit kuntoutuksen suunnittelun pohjana. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona, Salminen, Anna-Liisa, Rajavaara, Marketta & Ylinen, Aarne 2016. Kuntoutuminen. Duodecim.

Jyrkämä, Jyrki 2013. Vanheneminen, arkitilanteet ja toimijuus. Teoksessa Heikkinen, Eino, Jyrkämä, Jyrki & Rantanen, Taina (toim.) Gerontologia. 3. Uudistettu painos. Helsinki. Kustannus Oy Duodecim. 423-424.

Järvikoski, Aila 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:43. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavana osoitteessa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114972/URN_ISBN_978-952-003457-3.pdf?sequence=1>. Luettu 25.11.2016

Järvikoski, Aila, Hokkanen, Liisa & Härkäpää Kristiina (toim.) 2009. Asiakkaan äänellä. Odotuksia ja arvioita vaikeavammaisten lääkinnällisestä kuntoutuksesta. Helsinki, Kuntoutussäätiö.

Kang, Lin-Ju, Palisano Robert J., King Gillian A. & Chiarello Lisa A. 2014. Multidimensional model of optimal participation of children with physical disabilities. Disability and rehabilitation 2014; 36 (20): 1735–1741.

Karjalainen, Vappu & Vilkkumaa, Ilpo (toim.) 2012. Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

Kauppila, Jorma, Sipari, Salla & Suhonen-Polvi, Hanna 2016. Kuntoutumisen toimintaympäristöt lapsuudessa. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona, Salminen Anna-Liisa, Rajavaara, Marketta & Ylinen, Aarne 2016. Kuntoutuminen. Duodecim.

Kauppila, Jorma, Sipari, Salla & Suhonen-Polvi, Hanna 2016. Lapsen kokonaiskuntoutus kehitysympäristössään. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona, Salminen Anna-Liisa, Rajavaara, Marketta & Ylinen, Aarne 2016. Kuntoutuminen. Duodecim.

Kauppila, Jorma, Sipari, Salla & Suhonen-Polvi, Hanna 2016. Oikeus lapsuuteen ja kuulukuksi tulemiseen. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona, Salminen Anna-Liisa, Rajavaara, Mar-ketta & Ylinen Aarne 2016. Kuntoutuminen. Duodecim.

Launiainen, Helena & Sipari, Salla 2011. Lapsen hyvä kuntoutus käytännössä. Lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutuminen palveluverkostoissa -projekti 2007-2011. Helsinki: Vajaaliikkeisten Kunto ry.

Maailman terveysjärjestö WHO 2004. Saatavana osoitteessa: < <http://apps.who.int/classifications/icfbrowser/>> Luettu 5.2.2017.

Melamies, Nina, Pärnä, Katariina, Heino, Liisa & Miller Helena 2012. Lapsi kuntoutujana – haaste aikuisille. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Vilkkumaa, Ilpo (toim.) 2012. Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

Mikkola, Tuula 2009. Sinusta kiinni. Tutkimus puolisoivoivan arjen toimijuuksista. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 43.

Muukkonen, Hanni & Bauters, Merja 2011. Tiedonluominen ja sosiaalinen media korkeakoulutuksessa: suorittamisesta yhdessä luomiseen ja arviointiin. Teoksessa Ogbeide, Terhi, Saastamoinen, Pentti, Rainio, Heikki & Vartiainen, Tero (toim.): Silmät auki sosiaaliseen mediaan. Helsinki: Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisuja 3/2011.

Määttä, Paula 1999. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. Jyväskylä: PS-kustannus, 1999. 79.

Määttä, Paula & Rantala, Anja 2016. Tavallisen erityinen lapsi. Onnistuneen yhteistyön arvoitusta ratkomassa. Juva: PS-kustannus. 70-71, 75, 80.

Ogbeide, Terhi, Saastamoinen, Pentti, Rainio, Heikki & Vartiainen, Tero (toim.): Silmät auki sosiaaliseen mediaan. Helsinki: Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisuja 3/2011.

Olli, Johanna, Vehkakoski, Tanja & Salanterä, Sanna 2012. Facilitating and hindering factors in the realization of disabled children's agency in institutional contexts. Literature review. *Disability & Society* 2012; 27 (6): 793–807.

Paavola, Sami & Hakkarainen, Kai 2005: The Knowledge Creation Metaphor – An Emergent Epistemological Approach to Learning. *Science & Education* (14) 6: 535 – 557.

Palisano, Robert J., Chiarello, Lisa A., King, Gillian A., Novak, Iona, Stoner, Tracy & Fiss, Alyssa 2012. Participation-based therapy for children with physical disabilities. *Disability and rehabilitation* 2012; 34 (12): 1041–1052.

Rosenberg L. Bart O. & Ratzon NZ. Personal and environmental factors predict participation of children with and without mild developmental disabilities. *Journal of child and family studies* 2013; 22 (5): 658–671.

Sipari, Salla & Mäkinen, Elisa 2012. Yhdessä rakentuva kuntoutusosaaminen. *Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Aatos-artikkelit* 2012:6.

Sipari, Salla, Mäkinen, Elisa & Paalasmaa, Pekka (toim.) 2014. Kuntoutettavasta kehittäjäkumppaniksi. *Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Aatos-artikkelit* 2014:13.

Sipari, Salla, Vänskä, Nea & Pollari Kirsi 2017. Lapselle merkityksellinen toiminta kuntoutumisessa – Lapsen Metkut. Lapsen oikeus osallistua kuntoutukseensa – Lapsen edun arviointi (LOOK) -hanke. Saatavana osoitteessa: <<http://metropolia.e-julkaisu.com/lapsen-metkut/>> Luettu 12.11.2017.

Sipari, Salla, Vänskä, Nea & Pollari, Kirsti 2017. Lapsen edun toteutuminen kuntoutuksessa. Osallistumista ja toimijuutta vahvistavat hyvät käytännöt. *Sosiaali- ja terveysturvan raporteja* 2017:5.

Sipari, Salla 2008. Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskustelussa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

STM 2015. Vammaislainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:21. Saatavana osoitteessa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125919/URN_ISBN_978-952-00-35822.pdf?sequence=1>. Luettu 26.11.2017.

Suomen perustuslaki, 2 luku, 6 §. Finlex.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjayhtymä Oy.

THL 2004. ICF. Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. Helsinki: Stakes.

Toikko, Timo & Rantanen Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere, Tampereen Yliopistopaino Oy. 91-92.

Tonttila, Tuula 2006. Vammaisen lapsen äidin vanhemmuuden kokemus sekä lähiympäristön ja kasvatuskumppanuuden merkitys. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä, Gummerus kirjapaino Oy. 36-44.

Turja, Leena & Fonsén, Elina 2010. Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry.

Turja, Leena 2010. Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Teoksessa Turja, Leena & Fonsén, Elina 2010. Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry. 30-47

Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva, PS-kustannus.

Valtioneuvosto 2016. Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015–2019. Saatavana osoitteessa:

<valtioneuvosto.fi/hallitusohjelman-toteutus> Luettu 17.10.2016.

Valtioneuvosto 2002. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle kansalaisten suoran osallistumisen kehittymisestä. Saatavana osoitteessa: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/selonteko/Documents/vns_3+2002.pdf>. Luettu 26.11.2016.

Vammaislainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:21

Vanhala, Anni, Niemi, Hannele O. & Ylinen, Aarne 2016. Kuntoutumista tukeva työote. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona, Salminen Anna-Liisa, Rajavaara, Marketta & Ylinen, Aarne 2016. Kuntoutuminen. Duodecim.

Vilkkä, Hanna 2005. Tutki ja Kehitä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. 50, 98, 134, 136-139.

Vänskä, Nea, Pollari, Kirsi & Sipari, Salla 2016. Lasten osallistumista ja toimijuutta vahvistavat kuntoutuksen hyvät käytännöt kirjallisuudessa. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus. KELA Työpapereita 2016:94.

YK:n yleissopimus lasten oikeuksista 1 osa, 12 artikla. Saatavana osoitteesta: <<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>>. Luettu 2.11.2016.

YK:n lapsen oikeuksien komitea (CRC). Yleinen huomautus nro 9. Vammaisten lasten oikeudet. Geneve: YK:n lapsen oikeuksien komitea, 2006. Saatavana osoitteesta: <<https://www.thl.fi/documents/470564/0/Yleinen+huomautus+nro+9.+Vammaisten+lapsen+oikeudet+CRC+C+GC+9.pdf/7adfee12-0923-413e-81ae-af8f925ddc88>>. Luettu 31.10.2016.

Haastattelun teemat

Miten olet osallistunut LOOK-hankkeeseen ja sen kehittämistoimintaan?

Mitä muutosta hankkeeseen ja sen kehittämistoimintaan osallistumisella on ollut ajattelu- ja toimintatapoihisi

- Lapsilähtöisyyden
- Kuntoutusammattilaisen roolin
- Lapsen/perheen motivaation ja sitoutumisen
- Tavoitteiden asettamisen ja toteutumisen
- Yhteistoimijuuden
- Osallistumisen arvioinnin
- Ekologisuuden, ympäristön merkityksen

näkökulmasta?

Muita oivalluksia tai muutoksia?

Lapsen oikeus osallistua kuntoutukseensa – lapsen edun arviointi, LOOK -hanke (2014-2017)

Tiedote

Hyvä lasten kuntoutuksen asiantuntija,

Olet osallistunut Lapsen oikeus osallistua kuntoutukseensa – lapsen edun arviointi (LOOK) -hankkeeseen sekä hankkeen kehittämistoimintaan. Kutsun sinut osallistumaan yksilöhaastatteluun, jonka tarkoituksena on kuvata, mitä muutoksia uusien toimintatapojen kehittäminen on tuonut lasten kuntoutuksen ajattelu- ja toimintatapoihin lapsen omaan kuntoutukseensa osallistumiseen vahvistamiseksi.

Haastattelut liittyvät tutkimukselliseen kehittämistyöhöni Metropolia ammattikorkeakoulun kuntoutuksen YAMK-opinnoissa ja osana LOOK-hanketta. Tutkimussuunnitelma on hyväksytty ja ohjaavina opettajina toimivat Elisa Mäkinen ja Salla Sipari. Haastattelut tapahtuvat teemahaastatteluina. Haastattelussa keskustelemme yhdessä siitä, mitä muutoksia LOOK-hankkeessa tapahtuvaan uusien toimintatapojen kehittämiseen osallistuminen on tuonut lasten kuntoutuksen ajattelu- ja toimintatapoihin. Haastattelut toteutetaan Metropolia ammattikorkeakoulun tiloissa tai muussa sinulle sopivassa ja haastatteluun soveltuvassa tilassa sinulle parhaiten sopivana, erikseen sovittavana ajankohtana. Haastattelut ajoittuvat maaliskuulle 2017 ja haastattelun kesto on noin 1,5 tuntia. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja sinulla on oikeus keskeyttää osallistumisesi milloin tahansa ilman erillistä syytä. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan eli puhtaaksikirjoitetaan tekstimuotoon. Haastatteluiden aineisto käsitellään luottamuksellisesti ja tulokset raportoidaan niin, ettei ketään yksittäistä henkilöä voida tunnistaa sen tuloksista. Kerätty aineisto analysoidaan ja raportoituja tuloksia hyödynnetään LOOK-hankkeessa ja lasten kuntoutuksen kehittämisessä. Tutkimusaineiston käsittelyyn ja analysointiin ei osallistu Metropolia Ammattikorkeakoulun ja LOOK-hankkeen ulkopuolisia henkilöitä.

Ilmoittautuminen haastateltavaksi suoraan

Annu Huismanille, p. xxx tai xx@xx

Toivoisin kuulevani juuri sinun näkemyksiäsi lasten kuntoutuksen kehittämiseen ja lapsen osallistumisen vahvistamiseen liittyen!

Yhteistyöterveisin, **Annu Huisman**

Fysioterapeutti, opiskelija/ kuntoutuksen YAMK, Metropolia ammattikorkeakoulu

Lapsen oikeus osallistua kuntoutukseensa – lapsen edun arviointi, LOOK -hanke (2014-2017)

Suostumusasiakirja

Olen osallistunut Lapsen oikeus osallistua kuntoutukseensa – lapsen edun arviointi (LOOK) -hankkeeseen sekä hankkeen kehittämistoimintaan. Olen lukenut tätä tutkimus-haastattelua koskevan tiedotteen ja saanut riittävästi tietoa osallistuakseni yksilöteema-haastatteluun, jonka tarkoituksena on kuvata, mitä muutosta uusien toimintatapojen kehittäminen on tuonut lasten kuntoutuksen ajattelu- ja toimintatapoihin lapsen omaan kuntoutukseensa osallistumisen vahvistamiseksi.

Ymmärrän, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja minulla on oikeus keskeyttää osallistumiseni milloin tahansa ilman erillistä syytä. Hyväksyn, että haastattelu nauhoitetaan. Haastattelun aineisto käsitellään luottamuksellisesti ja tutkimuksen tulokset raportoidaan hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen niin, ettei ketään yksittäistä henkilöä voida tunnistaa sen tuloksista. Haastattelua käytetään tutkimusaineistona tutkimuksellisessa kehittämistyössä ja raportoituja tuloksia hyödynnetään LOOK-hankkeen kehittämistoiminnassa. Tutkimusaineiston käsittelyyn ja analysointiin ei osallistu Metropolia Ammattikorkeakoulun ja LOOK-hankkeen ulkopuolisia henkilöitä.

Vahvistan allekirjoituksellani suostumukseni ja vapaaehtoisen osallistumiseni teema-haastatteluun, haastattelun nauhoittamiseen ja haastattelun käyttämiseen tutkimusaineistona Annu Huismanin tutkimuksellisessa kehittämistyössä sekä raportoitujen tulosten käytön LOOK -hankkeen kehittämistoiminnassa.

Osallistujan

Nimi: _____

–

Paikka: _____ Aika: ____/____

Osallistujan allekirjoitus:

Näyte aineiston analyysistä

Analyytikysymys: mitä muutosta LOOK-hankkeessa tapahtuneeseen uusien toimintatapojen kehittämiseen osallistuminen on tuonut lasten kuntoutuksen ammattilaisten ajattelu- ja toimintatapoihin lapsen omaan kuntoutukseensa osallistumisen vahvistamiseksi?

Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Kuntoutujan oikeuksien tiedostaminen			Lapsi- ja perhekeskeisyyden, lapsen oikeuksien ja osallistumisen vahvistaminen
Silmien avautuminen lapsen oikeuksille			
Lapsen oikeudet herättävät ajatuksia	Tietoisuus ja ymmärrys lapsen oikeuksista on lisääntynyt	Lapsen oikeuksien tiedostaminen	
Tieto lapsen oikeuksista näkyy työssä			
Tietoisuus omaa työtä ohjaavista laeista ja asetuksista on korostunut	Tieto lapsen oikeuksista ja oikeuksiin liittyvistä laeista ja asetuksista näkyy työssä		
Tieto laeista näkyy työssä			
Asian merkityksellisyys löytynyt uudelleen			
Asia tarkentunut	Lapsen osallisuus ja osallistuminen ovat tarkentuneet ja nousseet esille		
Tärkeä asia noussut esille			
Vahvistanut asian merkityksellisyyttä			
Osallisuuden ja osallistumisen tärkeyden korostuminen	Lapsen osallistumisen ja osallisuuden tärkeys on korostunut	Lapsen osallistumisen ja osallisuuden merkityksen vahvistuminen	
Vahvistanut lapsen osallistumisen tärkeyttä			
Kannustaminen lapsen mukaan ottamiseksi			
Osallistumisen merkityksen vahvistuminen keskustelussa päiväkodin kanssa			
Osallistumisen arviointi näkyy työssä	Osallistumisen arvioinnin lisääntyminen		
Osallistumisen arviointi toteutuu työssä			
Osallistumisen arvioinnin rooli on kasvanut			
Saanut kokemusta vanhempien ohjaamisesta lapsen näkökulman huomioimiseen			
Ohjaa vanhempia juttelemaan lapsen kanssa	Vanhempien ohjaaminen lapsen näkökulman huomioimiseen on lisääntynyt		
Ohjaa vanhempia keskustelemaan lapsensa kanssa			
Ohjaa vanhempia huomioimaan lapselle tärkeät asiat			
Välineet vanhempien ohjaamiseksi lapsen huomioimiseen			
Tavoitteen kirjaaminen lapsen näkökulmasta on tullut toimintatavaksi	Lapsen näkökulman kirjaamisesta on tullut toimintatapa		
Lapsen näkemysten saaminen lausuntoon pyrkimyksenä			
Lapselle merkityksellisten asioiden huomioimisen oppiminen	Saanut keinoja ja välineitä lapsen näkökulman huomioimiseen	Lapsen näkökulman vahvistuminen	
Keinot lapselle tärkeiden asioiden huomioimiseksi monipuolistuneet			
Väline lapselle merkityksellisten asioiden näyttämiseen			
Keino lapsen näkökulman huomioimiseen			
Työn merkityksen päivittyminen	Lapsen näkökulman huomioimisen merkityksen monipuolistuminen		
Lapsen näkökulmasta asetetut tavoitteet lisäävät tuloksellisuutta			
Lapsen mielipiteiden esille saamisen merkityksellisyys on kirkastunut			
Lapsen näkökulman selvittäminen pyrkimyksenä	Lapsen kuulemisen vahvistuminen		
Lapsen näkökulman vahvistuminen neuvottelussa			
Lapsen näkökulman merkityksellisyyden kirkastuminen			
Lapsen kuulemisen vahvistuminen			
Lapsen kuulemisen oppiminen			
Lapsilta kysyminen on monipuolistunut	Kysytään lapselta monipuolisemmin		
Lapselta kysytään			
Kysellään eri tavalla			